

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Va-yikra

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

כה

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10127

כה (א) דער עוויגע האַטטע
צו משה אויף דעם
בערגע סיני געשפראַכען ,
וויא פֿאַלגט : (ב) רעדע מיט
דען קינדערן ישראל'ו , אונד
זאָגע איהנען : יען איהר אין
דאָ לאַנד קאָמט , דאָ אין
אייך

כה א וידבר יהוה אל-משה
בהר סיני לאמר : דבר אל
בני ישראל ואמרת אליהם
תבאו אל-הארץ אשר אני נתן
לכם

רש"י

תרגום אונקלוס

במקום אחר דסייה רגימה תלייה :
כה (א) בהר סיני : מה ענין שמה
אל הר סיני והלא כל
המזות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו
כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן
נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שניה
בתורת כהנים ונראה לי שכן פירושה לפי
שלא מנינו שמיטת קרקעת שנשנית בערבות

כה (א) וטליל יי עם משה בסיני
דסיני לסיני : (ב) מליל
עם בני ישראל ותימר להזו אחי
תיעלון לארעא די אגא יהיב
לכון
מואב במשנה תורה למדנו שכללותיה
ופרטותיה

באור

את בן המצרי :

כה (א) וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר , פי' רש"י ס' ל בהר סיני , קודם שהוקם
אהל מועד , אבל מקרא שאינו צריך הוא , מה לי אם נאמרה בסיני או באהל מועד וכן
שמיטה מזה שהיתה צריכה להם במדבר , וכל שכן שלא נהגה קודם שהוקם א"מ , שהוצרכ
לומר שכבר נאמרה בסיני , ועל כן אמרו רבותי ב"ב מה ענין שמיטה להר סיני והלא כל
המזות נאמרו מסיני , כלומר שאין ענין לשמיטה שהיתה צריכה שתגזוה מיד בהר סיני , ועוד
אינו לא נאמר מזה סיני , היינו יודעים שנאמרה גם , שהרי כל המזות נאמרו בהר סיני
כדאמרינן בזבחים , והשיבו אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מהר
סיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני , כלומר שמיטה נאמרה כללותיה בפי' משפט
והשניעית תשמענה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל קית השדה בן תעשה לברוך חיותך
(שמות כ"ג י') , וכוד ששת ימים תעבוד ויום השביעי תשבות נחריש ובקנין תשבות (שם ל'
ד') , וכאן חזר לומר פרטים בשמיטה ויובל והדינין התלוין בהם , ואמר שנאמרו בהר סיני ,
ללמד שכל המזות שנאמרו בסיני על דרך כלל , שנכתבו כלליהן בתורה , גם הפרטים שלהן
נאמרו , אלא שנאמרו למשה על הר סיני , שכל דבר שהיה בכלל ויבא יין הכלל לא ללמד על
עצמו יבא , אלא ללמד על הכלל כמו יבא , וכן המזות שנאמרו מאהל מועד ובערבות מואב על
דרך כלל , ונכתבו כללותיהן בתורה , גם הן נאמרו פרטותיהן בנבואה למשה , חוהי תורה שבעל
פה , שעל כרחק אמרם והלא כל המזות , ענינו רוב המזות , שאם תאמר כלן , הרי פסח
שני , והרי פרשת נחלות , שהוצרכ לשאל את פי ה' , אלא בא ללמד על המזות שנאמרו בסיני
בא"מ ובערבות מואב , שנאמרה כל אחת עם פרטותיה : (ב) דבר אל בני ישראל , כשנאמר
בספר זה לבנות על קדושת הגוף והנפשנות התחיל לדבר בקדושת הארץ השמיטה והיובל , שאם
יבטלו יתחייבו גם עליהן גלות הארץ , כמו על העריות ועל ש"ד וע"ו , וכמו שאבאר בע"ה
בפרשת בחקותי : כי תבאו , לאחר ירושה וישיבה , שיש לכל אחד נחלת בארץ , וכנראה
מפסוק שש שנים תורע אדך וע' : אל הארץ , המיוחדת היא ארץ כנען : אשר אני נהן
לכם , אבל מה שאינו נותן לכם , אעפ"י שהיא מכלל המתנה שנתתי לאברהם , כגון קנין
וקנין וקדשני שהן עמון ומעלך וארץ אדום ועד נהר פרת , אין שניעית בוקר בנהן , שהרי אינו

כותן

בהר כה

לכם ושבתה הארץ שבת
שש שנים תזרע שדך
ושש שנים תזמר כרמך ואספת

את

תרגום אשכנזי רכח

איך איינגעבע: ואזאלל דאן
לאנד רעם עוויגען צו עהרען
איינע פייאר האלסטען:
(ג) זעכו יארהרע רוינדורך
קאנט דו- נעהמליך דוין
פעלד בעואען, אין עכען דער

צייט דיינען וויינבערג בעשניידען: אונד דיא פריימע

תרגום אונקלוס

לכו ותשמיט ארעא שמיטתא קרם
: (ג) שית שגין תזרע תקלך ושית
שגין תקסח כרמך ותקניש ית

רש"י

ופרטותיה כלן כאמרו מסיני תא הסתוב ולמד
כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני הי'
כלם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו וכסנו
בערבות מואב: (ב) שנת לה'. לשם ה' כסס
שכאמר

באור

נחמן ארץ לכם, ומי שקונה בהן שדות ופרמים, אין שמיטה טהרה בהן: ושבתה, לשון שבתה
פסוק (כרעה ד' ג' ד'), שענין המלה הפסק ונטול, וכן כאן הפסוק הארץ מהנמיס זרועיה,
כי לא תזרע ולא תעבד, ולא היה אפשר לתלות השביתה באדם, ולומר ובשנה השביעי' תשבות
מעבודת הארץ, שאינו דומה לשביתה האמורה בשבת, שהיא חובת הנפך בכל מקום ובכל זמן,
אלא עבודה בשביעי' אינה אסורה אלא בארץ, ובארץ אחרו' מותר לזרוע ולקטור, ואין השביתה
אלא לארץ: שבת לה', פי' רש"י ו' לשם ה', כמו שאמר בשבת בראשי', ובת' כ' סנו (פסוק
'ד) שנת לה', כסס שאמר בשבת בראשי' שנת לה', כך כאמר בשביעי' שנת לה', שדך לא
קורע וכרמך לא תזמר, כל מלאכה שנשדך, וכל מלאכה שנכרמך וכמ"ש בעו"ה, ורבינו
ז"ל שפי' לשם ה', כוונתו פשוטה, כמו יום מנוחה של שבת שהוא לשם ה', לפי שנו שנת מכל
מלאכתו, לא להנחת עמו ולהתענג בו, כן שנה שביעי' שנת לשם ה', שהוא בוראה הוא כוונה,
לא הארץ ומלאכה, ולכן טיה על שבתת השנה השביעי', וזכר ליום השביעי שבו שנת מכל מלאכתו,
לא שבתוון ששבות הארץ אחת לשבע שנים, כדי שתוסף תת בחה, כמוהו שבדי ארעה,
ומה שזען רמב"ן ז"ל שכל המועדים הם לשם ה', ולא כאמר באחת מהן לה', אלא יאמר יהיה לכם
שבתו וזכר לה' אמר שנת שבתו יהיה לכם, אינו טענה שנס בחה המטות אמר תג האבות לה',
כאמר לשם ה', לא להנחתך, וכן תג הסכות שנת ימים לה', ואם ביה"כ וסכות אמר גס
לכם, הרי בשבת אמר ג' כ' קדש היא לכם, ובשמיטה והיתה שנת הארץ לכם, ולחנם הסייע
כרמ' ס' ז' ל' כוונת דש"י ז"ל לדעת רמב"ן ז"ל שכוון לדרך הסוד, ועד אכתוב דעתי בפרשה בעו"ה
(פסוק ה'): (ג) שש שנים, יפרש מה היא שבת הארץ, ואמר שדך לא תזרע וגו', לא
ששבות מכל מלאכה שזעין בקרקע, כגון ליסד יסודות לבנות בתים, או לחפור בורות, או
לעדור בהרים לחטוב אבנים ומטכות, אלא תשבות ומחרישה חריעה רדומיהן, וכן שנו בת"כ
שבתה הארץ, יכול ונלחפור בורות שיחין ומערות ומלחקן את המקואות ת"ל שדך לא תזרע
וכרמך לא תזמר, ויראה בעיני עוד שעל כן הקדים שש שנים תזרע ארבע ושש שנים וגו',
נראה מקרא שאינו צריך, שאינו אמר ושבתה הארץ שנת לה' שדך לא תזרע, הייתי טועה
לומר ושבתה הארץ מכל וכל, שאפילו זריעה וקצירה שהיא לחיי נפש אסור, וכל שכן בנין
ומחירה, עכשיו שאמר שש שנים תזרע וגו', הוברר שאינו מוהיר אלא על זריעה חמירה,
ועל דרך רבותינו ז"ל שש שנים תזרע ולא בשביעי', ולא הבא מכלל עשה עשה, ונראה הזרע
בשביעי' עובר בלאו ועשה: שש שנים, לא אמר שש שנים, כמו שש שנים ימים תעבד (שמי' כ'
ח'), לפי ששש שנים של שנים, שהוא המספר המופשט מהמותאר, שכל אחד דומה לחברו,
ואין זה אלא בימים שכל א' כ"ד עשה, אבל שש שנים שנים, כמו שש שנים ימים תעבד (שמי' כ'
לומר שש שנים: חומר ברמך, תקנן ומרותיו, ותרגומו לא תכסס, ופי' רש"י ז"ל דומה לו
קונים

פריטע דאפאן איינזאמלן :
(ד) אים זיבענטען יארהר
אבער זאלל דאן לאנד איינע
האָהע פֿיאר האַלטען, איינע
פֿיאר רעם עוויגען צו עהרען :
דיין פֿעלד זאללוט דוא ניכט
בעזאָען, דייען וויינבערג
ניכט בעשניידען : (ה) וואָן
פֿאָן דייער פֿאַריגען אָרנטע

את תבואתה : ד ובשנה
השביעת שבת שבתון יהיה
לארץ שבת ליחיה שדך לא
תזרע וברמך לא תזמר : ה את
ספיח קצירך לא תקצור ואת

נאַכְוואַכּוּט , דאַרפּוּט דוא ניכט איינאַרנטן , אויך ענבי

ר ש י

תרגום אונקלוס

שנאמר בשבת בראשית : (ד) יהיה לארץ
לשדות ולכרמים : לא תזמר : שקיבץ
זמורותיה ותרגומו לא תכסס ודומה לו קיבץ
כסופים (ישעיה ל"ג) שרופה בלא בשוקה
(תהלים פ') : (ה) את ספיח קצירך . אפי' לא
זרעתה והיא נומת מן הזרע שפיל בהבעת
הקציר קרוי ספיח : לא תקצור . להיות מחזיק
בו כשאר קציר אלא הסקר יהיה לכל : גיבך .

ית עללתה : (ד) וכשתא שביעתא
גיה שטיטתא יהי לארעא שטיטתא
קדם יי תקלד לא תזרע וברמך לא
תקסס : (ה) ית בתא דקצירך לא
תקציר ית ענבי שבקך

קסר

באור

לויים כסופים , שרופה בלא כסופה , והנה קניית הזמורות בנפן לגמיחתו , כוריעה לשדה :
ואספת את חבואתה , זהו הקציר לשדה , והנכיר לכרם , שאוסף תבואת הארץ שנמסה
בשנה היא אל הנקל ול היקב , כמו ומג האסיף באספך את מעשיך מן השדה , ושלשתן אסורין
בשביעי , כמו שיבואר בשני פסוקים הסמוכים : חבואתה , שכל הארץ הנזכרת בפסוק הראשון ,
מפי' ראב"ע ז"ל , זה אמת , ומלת תבואה שם כולל לכל מה שתבוא הארץ , הדגן התירוש והיסקר
והמחצבים וכיוצא , כמו ומחרת תבואתה נכחר (משלי ג' י"ד) , מה שתבוא החכמה , נכחר ממה
שיבוא החרק , וגם תבואות בכח אור (שם י"ד ד') , מטבע האור להביא יתרון הרבה לבעליו ,
ואסיפת תבואה היא א האוצר לאכול לשבעה ולעשית סחורה , כמ"ס (פ' י"ט כ"ה) : (ד) שבת
שבתון לשון התורה בשביעית , שבת שבתון , כמו בשבת , שהרי במועדים לא נאמר אלא שבתון ,
וכן אמר שבת היא לה' , וגם בשביעית אמר כן , אחשוב שכל ללמדנו שהשביעית דומה באיסור
עבודת האדמה , לשבת בכל המלאכות , לא שדומה במלאכה למועדים , שהתיר מלאכת אוכל
כפס ליום המועד , והיינו אמר שם בשביעית אינו אסור במלאכת הקרקע אלא כשזרע וקוצר
להכניס לאוצר ולסחורה , אבל מעט מה שצריך לכלכלת ביתו שהוא אוכל נפש מותר , לכך
נאמר בו שבת שבתון שבת לה' כמו שבת בראשית אסור בו אפילו מלאכת אוכל נפש , וקרוב לי
לומר שזאת דעת הנביאים שאמרה נאמר בשביעית שבת לה' כמו בשבת בראשית , כלומר לא
שבתון כמו במועדים , להשוות דינה לדין שבת , ולכן ארך לא תזרע כל מלאכה שנשדך , וברמך
לא תזמר כל מלאכה שברמך , כלומר אפילו מעט לאי נפש , והפי' הזה מוכרע , שאם פרשו
כל מלאכה שנשדה לכה זריעה חמירה , כבר שנה זה למעלה , ועוד שנוקמת מועשה השדה
התיר למעלה מן הכתוב , אבל לפרושי נכון הכל , ולדעתי כמו יום השביעי יום השבת , בעבור
הנרבה והקדושה , שהיה טכיה שריה בתחתונים , כן שנת השביעית רומזת על ברכה
וקדושה שהיתה ראיה לארץ אילו לא נתקלקל העולם בחטאי של אדה"ר , ולפי שער יתקן
לפי"ב , אסור בשנת השביעית מלאכת השדה , אלא יעשו האדם בזיעת אפו לאכול לחם , אלא
ותוית את ברכתו לפס , ושתהינה נמתי השנה האת הסקר לכל , שהברכה הפליאה לעתיד
לבו

ענבי נזירך לא תבצר שנת
שבתהון יהיה לארץ: ו והיתה
שבת הארץ לכם לאכלה לך

אויך ריא טרויבען דער אויך
בעשניסנען וויינשטאקע ניכט
איינלעזען: עו זאלל אין דעם
לאנדע איין פייאריאָהר זיין:
(1) וואָ דויען פייאריאָהר
ברינגט, זאלל אייך אללען
פרייא זיין צו עסען, דיר,
דיינעם

ולעכדך

תרגום אונקלוס

רשי

שקדך לא תקטוף שנת שמיטתך
יהי לארעא: (1) ותהי שמיטת ארעא
לכזו לטיבל לך ורעכרך

שהגזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרת:
לא תבצר. אותם אייך בוצר אלל מן העופקר:
(1) והיתה שבת הארץ וגומר. אף על פי
שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה
אסרתים אלל שלא תנהוג בהם כנעל הנית
שנת הארץ לכם לאכלה. מן השבות אתה
אוכל

אלל הכל יהיו שנים אתה ושכירך ותושבך:

באור

לכא תהיה שנה לכל, ויהיו כל צמחי העולם הפקר לכל, כמו צעה האויר והמים: (ה) את
ספיח קצירך לא תקצור, אפי' לא זרעתה, והיא צמחה מן הזרע שנפל בה בעת הקציר, והוא
קרוי ספיח, לא תקצור להיות מחזיק בו כשאר קציר אלל הפקר יהיה לכל, לשון רש"י ז"ל, וזה
גזר ואספתה את תבואתה, ובשנה השביעית הנמנית מספיח הקציר, לא תקטור לאסוף
אותם לכדך, אלל תנהג בו מנהג הפקר שתעזוב אותם לקציר כל אדם, ואז גם אתה כאחד
מהם: ענבי נזירך, שהגזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם, לא תבצר אותם,
אייך בוצר אלל מן המוספקר, כן פי' רש"י ז"ל, אבל ממשמעות הכתוב נראה שענבי נזירך
כמו ספיח קצירך, שהן הענבים שנמטו בשביעית, לא עשה בהם עבודת כרם, כמו ספיח
הקציר, אלל עבד בהם עבודת השדה, ועליהן אמר הכתוב אלל יקטור ולא יבצר אותם להכניסן
לאמר, אלל יהיו הפקר לכל אדם, ופי' מירך כמו נזיר אחיו (בראש' מ"ט כ"ו), שנפרש
אחיו ולא נהג בו מנהג אחיה, וכן נזיר שהויר עמו מן היין אלל יהנה ממוט, וכן ענבי
נזירך, ענבים מן הגפנים שהיו נזירך, אלל נהגת עמהם כמנהג בעל הכרם עם גפניו אומר
ועבד אותן, אלל היית נזיר מאחריהן, והם נזירו מאחריך אלל זמרת ועבדת אותן בעבוד שנת
השביעית, ועבדיהן שמתו מאליהן, כמו הספיח שמתו מאליו, לא תבצר אותם, וקרום לזה
פי' רשב"ן ז"ל ואמר ספיח קצירך (כלומר לא ספיח סתם), כמו אלל השנה ספיח (מלכים ב'
י"ט כ"ט), שהוא נספח אל קציר שנה שעברה, מגזרת ונספחו אל בית יעקב (ישעיה י"ד א'),
והנפן אלל עבד ולא חפר ולא זמר אותו יקרא נזיר, כי הוירו והפרישו ממוט כאילו אינו שלו,
ואמר חכמים שבך, שהנחתם אותם לשמיר ולשית, ואמר הרב ז"ל עוד יתכן כי המנהג בישראל
שהכרם אשר הוא בנה לא יזמר ולא יעבד ועלה שמיר ושית, יקראו לו נזיר, כלומר שהוא כרם
הנזיר, מפני שהנזיר אסור ביין ובענבים לחים ויבשים, ואיט עובד כרמו, וזה קצת רחוק,
[א"ה] על דעתו שהכרם אלל נזמר יקרא כרם נזיר, שדומין זמורותיו לשערות הנזיר אלל
נתגלחו, והגפני' גם הם יקראו נזירים לדמיון הזה, וכן מתורגם בל"ח: שנת שבתון יהיה
לארץ, פי' רשב"ן ז"ל מן הזרעיה והזמירה, ומה שכתוב אחריו והיתה שבת הארץ, לענין
מה שתבוא בשביעית מן הספיח והנזיר, שיהיה לכלכם יחד לאכלה לך ולענייך, ואיני יודע
לחזו בדרך חזר ואמר שנת שבתון על איסור הזרעיה והזמירה, וכבר פירש שנת שבתון וכו' שדך
לא תורע וכריך לא תבצר, ולדעתו שנתון שנת שבתון וכו' שנת לה', לכן באסור
זרעיה וזמירה חזר שנת שבתון, שאינן בשנה זו כלל וכלל, אלל לענין קניית ספיח וצבירת
נזירים, הרי הם מקצירין ונצברים בשנה זו כמו בשנים אחרות אלל לא לאסוף אל הבית, אל
הרשות

תרגום אשכנזי

בהר כה

דיינעם קנעכטע , דיינער
טאג : דיינס לאָהנקנעכטע ,
אונד דעם איינוואָהנער ,
וועלכער זיך בייאדיר אויף
האַלט :

וְלַעֲבֹדְךָ וְלִאֲמֹתְךָ וְלִשְׂכִירְךָ
וְלִרְתוּשְׁבְךָ הַיְגָרִים עִמָּךְ :
ולכתבך

ר ש"י

תרגום אונקלוס

אוכל ואי אתה אוכל מן השמור : לך ולעבדך
ולאמתך . לפי שנאמר ואכלו אביוני עמך יכול
יהיו חסורים באכילה לעשירים ת"ל לך
ולעבדך ולאמתך הרי בעלים ועבדים
ושפחות אמורים כאן : ולשכירך ולתושבך . אף

וְלַעֲבֹדְךָ וְלִאֲמֹתְךָ וְלִאֲגִירְךָ וְלִתְוֹשְׁבְךָ
דְדִירְיָן עִמָּךְ : ולכעירך

באור

הרשות לכל אדם שהן הפקר , על כן אמר עליהן שנתן שעל כל פנים בשנה זו שנתן , שלא
תנהו בקצירתן ובקצירתן כמנהג שאר שנים , דומה לפרושנו במלת שנתן הנאמר בפרשת
המועדים : (ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה , אעפ"י שאסרתים עליך , לא באכילה
ולא בהנאה חסרתים , לא שלא תנהו בהם כבעל הבית , אלא הכל יהיו שוין בה , אתה ושכירך
ותושבך , לפון רש"י ז"ל , ורמב"ן ז"ל הוסיף צעבור שאמר שנת שנתן יהיה לארץ , אמר שתהיה
השבייתה הנזכרת לכם לאכלה , ומחוי בה כלכם מאשר תביא הארץ מעצמה בשבייתה , חת
דוחק בלשון הכתוב , ופי' עוד שהשנה תקרא שנת הארץ , כאשר יקרא היום שנת ה' או שנת
סתם , והטעם על תבואת השנה , כי השנה לא תאכל . ולדעתי פרושו כפשוטו בשאר השנים
אתם עמלים צעבורת שדה וכרם , אתם ועבדיכם חורשים חורשים חומרים , אבל שנה זו היא
שנת הארץ , היא תהיה לכם לאכלה , לאכול תבואתה , כלם ישנתו מעבודה עמים ועשירים ,
ואעפ"כ לא ידאגו , כי הכל הפקר ויכולים לקחת מכל אשר תמציא ידם , וכמו שאמר והשביע
תשמטנה ונטעמה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל סוית השדה (שמות כ"ג י"א) , ואם תאמר
איך לא ידאגו אם אין חריש וקציר סמוך על המורש צענון וכוונתי את ברכתי לכם בשנה הששית
ועשת את התבואה לשלש השנים (פסוק כ"א) , וא"כ שנת הארץ גם לכם לשבייתה , שאין לכם
לעשות דבר רק לאכול ולשתות , ומנהג זאת המלה בלה"ק על השולט בשלו ונהנה מנוט
אינו אוכל לחמו בדאגה ולא ירא שמתסר הוטו ולא ימציא מה לאכול , כמו יגיע כפיך כי תאכל
אשריך ועוב לך (תה"ים קכ"ח ב') , שתאכלט בשעפה , כמו שלמדו ממנו איתרו עשיר השמש
בחלקו , וכן איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד וגו' ולא ישליטו האלהים לאכול מנוט
(קהלת ו' ב') , והטוב גם כל האדם אשר נתן לו האלהים עושר ונכסים והשליטו לאכול מנוט
ולשאת את חלקו ולשמוח בעמלו זה מנת אלהים היא (שם ה' י"ח) , וכן אמר שאל ידאגו צעבור
שאין חריש וקציר , אבל יהיה שנת שנת הארץ להם לאכלה , להנות מתבואותיהם העשירים
והעניים , [א"ה , בתרגומי הלכתי בשעת רש"י והרמב"ן ז"ל , שבפי הנראה אין הכתוב מדבר
אלא בתבואת השנה השביעית אחרי שהאזהרה השביעית והתשוב , שאין מונוותם עליו , ולדברי
המבאר ראוי לתרגם כזה (דיא פיאטר דעם יארהש זאלל פון אייך אללן גנאסן ווערדן , פאן
דיר וכו')] : לך ולעבדך ולאמתך , אתה ועבדך ואמתך הכנענים שהן קנין כספך , יאכלו
תבואת השנה הששית יוגרדך ומיקבך , גם יאכלו מה שקוצרין ובוכרין מפירות שביעית מן
ההפקר , ואל ירע לבבך בהם , לכלכלם מן הטרף , לפי שאין עובדים אדמתך בשנה זו ,
אלא גם להם יהיה שנת הארץ לאכלה : ולשכירך ולתושבך , שהן גוים שבורין למלכות
ישראל , אונג תושב צעריך , גם הם ישמחו בשנת הארץ ותהיה להם לאכלה , שזוקקין מן
ההפקר ואוכלין , ולכן הפסיק בעל הטעמים במלת ולאמתך , כי עבד ואמה קנין כספו וחייבין
לזוקקת מנות , ומוונתייהן עליו אוכלין עשו גם מתבואת ששית , ושכיר ותושב אין ומוונתייהן
עליו רק אוכלין מן ההפקר ,

וּלְבַהֲמֶתְךָ וּלְחֵיהּ יֵאָשֶׁר
בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ
לְאֹכֵל : ס וּסְפַרְתָּ לְךָ שִׁבְעַת
שָׁבָתוֹת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת

פעמים

(י) אויך דיינעם פֿיה, אונד
דעם געוויילדע אין דיינעם
לאַנדע : מוס דער ערטראַג
דיועז יאהרו צום עסען איבר.
לאַסען ווערדען : (ח) דור
צאָהלוט זיבען זאַלער פֿיאר.
יאהרע, געהטליך זיבען מאל
זיבען

רש"י

תרגום אונקלוס

(י) וְלִבְעִירָךָ וּלְחֵיתָא דִּי בְּאַרְעָךָ תִּהְיֵא
כָּל עֲלֵלְתָהּ לְמִיבֵל : (ח) וְתַטְּנֵי קֶדֶד
שִׁבְעַת שָׁמִיטֵין דְּשָׁמִיטֵין שִׁבְעַת שָׁמִיטֵין שִׁבְעַת
וּמִינִין

הגויס : (י) ולבהמתך ולחיה אס חיה אוכלת
בהמה לא כל שכן שמוכותיה עליך מה ת"ל
ולבהמתך מקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה
אוכלת מן השדה האכל לבהמתך מן הבית,
כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית :
(ח) שנתות שנים. שמיטות שנים, יכול יעשה
ז' שנים שמיטה ויעשה ויכל אחריהם ת"ל שבע
שנים

באור

ולחיה אס' והשביעי' תשמענה ונטענה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה (שמות כ"ג
(י) שהיא על תבואות של שביעית וכאן הוסיף אפי' שכיר ותושב, וכל שכן אביוני ישראל :
(י) ולבהמתך, בהמות בייחוד שפרנסתן נוטלות עליך, תאכל מה שראוי למאכל בהמה
מתבואת השנה השנית, אעפ"י שלא תהנה שנה זו מעבודתן, כדרך עבדך ואמתך : ולחיה
אשר בארצך, הם חיות הארץ שאינן מקנה האד', ואין פרנסתן עליו, ימצאו גם הם
מאכלן בשנה זו מן ההפקר, וכן הבהמה : חיה כל חבואחה, כניי תבואתה על הארץ
שנראש הענין, ללמדנו שכל מותרין בפירות שתבא הארץ בשנת השבת, כך נראה לי לפי
כשרו של מקרא, וממליכת לאכלה, יפה למדו רבותינו ז"ל לאכלה ולא לספורה, ועוד אמרו
דמטינו ז"ל כלה לחיה מן השדה, כלה לבהמתך מה שנת, שאם אין החיה מוצאה עוד
בשדה, אז זמן ביטוח פירות שביעית שניך בעל הבית לבער מביתו כל מה שאסף מתבואת
השביעית לאכיל, ובחלקו גדולי עולם בענין הבעור, רש"י ותוס' ורמב"ן ז"ל אמרו שניך
לבער מן הבית ולהפקירן לכל, ואחר עשה כן, ויכל גם הוא לקחת מן ההפקר ולאכול,
ולספרתם ז"ל אשוב שהיא דבר בטעמו, שאם כלה לחיה מן השדה העניים והאביונים שלא
היו לאסוף לא ימצאו עוד מחיה בשדה, ואז זמן שיבערו העשירים מן הבית כל העודף עדיין
מה שאספו ולהפקירו, הן מאכל אדם הן מאכל בהמה, אבל עניים אינן צריכין לבער וכל
מה שאספו אל ביתם היא שלהם, כמו שלמדו מן ואכלו אביוני עמך שנאמר להתירן לעניים
לאחר זמן הביעור, אבל רמב"ם ז"ל אמר שמוט הביעור היא שאבדם ואסורין באכילה, ואין
טורח בזה לפשו המקרא, ורמב"ן ז"ל כתב בענין זה דברים של טעם, ולמד דורש אמת
מספרו : (ח) וספרת לך, בבית דין, כן שנת כ"ב, ואיטו כמו וספרתם לכם ממחרת השבת
(פרעה כ"ג ט"ו), והוא דבר בטעמו, כי לספירת העומר יש יום מיוחד שמתחילי' בו כלס,
אבל התחלה למנות השמיטה, אס יהיה מסור לכל אדם, כל אחד ימנה ששה שנים מיום
שהתחיל לזרוע אדמו, ויעשה כל אחד שמיטה כפי מצבו, ולכן צריך שיהיה מסור לב"ד :
שבע שבתות שנים, שבע שנים של שבת שבתן, לא שבעה שנים של שבתות רטופים,
אלא שבע שנים, שבע פעמים, כלומר שבע פעמים תמנה שבע שנים, וכבר
אמר שהשנה השביעית שבת, הרי לך בהן שבע שנים של שבת : והיה לך ימי וגו',
מיד לך שאעפ"י שלא עשית שמיט' עשה יוכל לסוף מ"ט שנה, ופשוטו של מקרא יעל
לך קצתן שנות השמיטות למספר ע"ט, לשון רש"י ז"ל, ולפי ששבע שבתות השנים,
הם

ויבעו יאהרע : וא דאם ריוע
זיבען פייאריאהרע צוואממען
אזינע צויט פאן ניון אונד
פירציג יאהרען אוואמאכען :
(ט) אם צעהנטען טאגע דעז
זיבענטען מאנאטן דארויף
זאלוט דוא אין דיא טראמי
פעטע שטאסען : אם
פערואהנונגוטאגע נעמליך ,
זאללט איהר דיא טראמפעטע
הארען לאסען , דורך אייער

פעמים ויהיו לך ימי שבע
שבתת השנים תשע וארבעים
שנה : והעברת שופר תרועה
בחדש השביעי בעשור לחדש
ביום הכפרים תעבירו שופר
בכל ארצכם : וקדשתם את

גאנצען לאנד : (י) דאן פונפציגוטע יאהר

רש"י

תרגום אונקלוס

זמנין יהיו לך יומי שבע שמיטין
דשנין ארבעין ותשע שנין : (ט) ותעבר
שופר וכבא בירחא שביעאה בעשרא
לירחא ביומא דכפוריא תעבירין
שופרא בכל ארעכון : (י) ותקדשין
את

שנים שבע פעמים היו אומר כל שנה ושמה
בזמנה : והיו לך ימי שבע וגו' . מגיד לך
שאש"פ שלא עשית שמיטות עשה יוכל לסוף
מ"ט שנה ופשוטו של מקרא יעלה לך
משנן שנות השמיטות למספר מ"ט :
(ט) והעברת . לשון ויעבירו קול במחנה לשון
הכרזה : ביום הכפורים : ממשמע שנאמר ביום
הכפורים איני יודע שהוא בעשור לחדש אם
כן למה נאמר בעשור לחדש אלא לומר לך
תקו' בעשור לחדש דוחה שנת בכל ארצכם
ארצכם אלא כבית דין בלבד : (י) וקדשתם .

ואין תקיע' ראש השנה דוחה שנת בכל
ארצתה מקדשין אותה בבית דין ואומרים
מקודשת

באור

הס שנת השבתון עמנו ולא יתכן לומר עליהן שהן מ"ט שנה , הוסף מלת ימי , כי יום נאמר
על מועד , וענינו מועדי שבע שבתות השנים , כלומר מספר המועדים שכל אחת שנת
שבתון יעלו למ"ט : (ט) והעברת , לשון ויעברו קול במחנה , לשון הכרזה , מפי'
רא"י ז"ל , וכן אמרו בגמרא (ר"ה דף ל"ד ע"א) , שאינו העברה ביד : שופר תרועה
בחדש השביעי , אמרו רבותינו ז"ל שאין נריך לומר בחדש השביעי (שהרי אמר ביום
הכפורים שמועדו בעשור לחדש השביעי) , אלא בא ללמד על תרועות ראש השנה שהיו
בחדש השביעי שתהא כזו , מהו באומר אף זו באומר : בעשור לחדש ביום הכפורים ,
פי' רא"י ז"ל ממשמע שנאמר ביה , איני יודע שהוא בעשור לחדש א"כ למה נאמר בעשור
לחדש , אלא לומר לך תקיעה בעשור לחדש דוחה שנת בכל ארצכם , ואין תקיעת ר"ה דוחה
שנת בכל ארצכם אלא בב"ד לבד , וכן הוא בגמרא דת"כ , ורא"י ז"ל הקשה לפני כדר
הכתוב היה להס לומר ממשמע שנאמר בעשור לחדש איני יודע שהוא ביה"כ , ומה ת"ל
ביה"כ , ולדעתו לא אמרו כן לפי שאם היה אומר בחדש הו' ביה"כ , ולא נזכר חניכא
קנין או אסיף , אפשר לטעות שהוא עשור בניסן שהוא שביעי לתשרי , כי תשרי ר"ה לשנים ,
ושמיטין ויובנות בשנים תלוין , ורומזין למעשה בראשית , ותבינהו מדברנו (פרשה כ"ג ל"ד) ,
לכן אלו אם נאמר יה"כ שילענו שהוא נתשרי למה נאמר בעשור לחדש , ולפי הפשט יש להשיב
שאין נאמר ביה"כ הייט עושים שתרועה זו היא קודם הכנסת עבדו אל יום , לפי שנאמר ביה"כ
ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (שם ל"ג) , וכמו שפרשנו , לכך נאמר בעשור
לחדש , ואין ערב תשיעשור לחדש : בכל ארצכם , מלמד שכל יחיד ויחיד חייב , כך גזר

בת"כ

שנת החמישים שנה וקראתם
דרור בארץ לכל ישיביה יובל
הוא יהיה לכם ושבתם איש

ואללט איהר אלוץ הייליגען,
אונד אים לאנדע אלרען
איינווארנערן פרייאדייט
אויורופען: ריזעו זאלל אייד
איינ יובליאהר זיין, אן וועלכס
יעדערמאן

אל

תרגום אונקלוס

רש"י

שנת חמשים שנין ותקרון חרותא
בארעא לכל יתקאה יובלא היא תהא
לכון ותתוכון גבר לאחסנתיה

מקדשת השנה: וקראתם דרור לעבדים
בין כרנע בין שלא כלו לו שש שנים משכמכר
אמר רבי יהודה מהו לשון דרור כמדובר בו
דרייח וכו' שדר בכל מקום שהוא רונה יאית
ברשות אחרים: יובל היא. שנה זאת מובדלת
משאר שנים בכקייב' שס לה לבדה ומה שמה
יובל שמה על שם תקיעת שופר: ושנתם איש אל אחותו. שהשדות חרות לבעליהן: ואיש
אל

באור

פ"ב: (י) וקדשתם את שנת החמישים שנה, שנה שהיא לתשעה וארבעים שנים שנת
החמישים, ורבותינו ז"ל אמרו לפי שאמר בעשור לחדש יכול אין לי שנה מתקדשת אלא בעשור
לחדש, כשהוא אומר וקדשתם את שנת החמישים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה,
וא"כ כל אסורי עבודת האדמה הם מר"ה ואילך, אבל שנות עבדים אינו עד אחר שהעבירו
שטר תרועה בארץ, וכן אמרו עוד אמר ר' יוחנן בן ברוקא לא היו עבדים משועבדים נפטרין
למסיהם, ולא שדות חרות לבעליהן, אלא אוכלים ושותים ושמים ועטרותיהם בראשיהם
עד שהגיע יה"כ, הגיע יה"כ תקעו שופר, שחרות שדות לבעליהן, ועבדים נפטרין לבתיהן,
וכן כלמות ששט הכתוב, שלענין עבודת האדמה שנה שנת היובל לשנת השמיטה כמו שיטורש
(פסוק י"א), ומתחלת מראש השנה, וזהו שנה ממש ועליה קראה שנת החמישים שנה, אבל
וקדשתם שלא כאמר על שנות השמיטה, שב על תעבירו שופר וקריאת דרור, שהוא יתרון לשנת
היובל על שנת השמיטה, וזאת הקדושה מתחלת מיום הכפורים, ולכן כאמר אחר והעברת
שטר תרועה, כי על שבתות האדמה בשנות השמיטה, אמר ושנתה הארץ שבת לה', דומה
לשנת בראשית ששנת השם מושלכתו, ושנת היובל יקדשו בקריאת דרור בארץ: וקראתם
דרור בארץ, וזהו הקדושה, כמו ויבדק אלהים את יום השביעי ויקדש אותו (בראשית ב' ג'),
וקדשו שנה זו לשלש כל עבדיכם לחרות, ולהשיב השדות לבעליהן, ויהיו כל יושביה שרים
ועלי אחוה: דרור, וזאת המלה על מי שהוא חפשי, ויכול לשבת בכל מקום שירצה, ולכן
הנמר אינו ביד אדם נקרא דרור, כמו ודדוך קן לה (תהלים פ"ד ד'), וקריאת דרור הוא
שלו העבדים חפשים, וכן שנו בת"כ אין דרור אלא חירות, א"ר יהודה מה הלשון דרור,
מדובר בו דירא ומסחר בכל מדינה, עשאו הכפל מן דירה שיוכל לדור במקום שירצה ולסחר
בכל המדינות, וקודם לכן היה בבית רבו ועובד עבודתו: לכל ישיביה, לפי הפשט אינו לכל
שני הארץ שישלחו העבדים חפשים, בין האזרח בישראל, ובין התושבים מעמי הארץ, מי
קנה עבד עברי נריך לשלחו ביובל, וכמפורש (פסוק כ"ד), ורבותינו דרשו מזה שאין היובל
הוא אלא כל זמן שהעבדים כלם יושבים בה כל אחד בנחלתו: יובל הוא, שנה זו מובדלת
משאר שנים בכקייב' שס לה לבדה, ומה שמה יובל שמה, על שם תקיעת שופר, כן פי' רש"י
ל', ורמב"ן ז"ל אמר אין המקרא מתיישב לפי זה, שאמר תהיה לכם ושנתם וגו', ומה ענין
השם יובל על תקיעה, וכן לא ישר בעיניו לפרש יובל היא נקובה בשם זה שקראתי לה, ותהי'
לכל לכלכם ידועה בתקיעה שתקשו בה להזכיר ענינה שאינו איש א אחותו ואיש א משפחתו
גו', וכן יובל היא שנת החמישים שנה לא תורשי, כלומר ידועה בשם שיהיו נוהגין בה כך
שהרי

אל אחותו ואיש אל משפחתו
תשובו: יא יובר הוה שנת
החמישים שנה תהיה לכם לא

תורעו

תרגום אונקלוס

לאחסנתיה וגבר לזרעיתיה תתבונן:
(יא) יוכלא היא שנת חמשין שנין
תהי לכון לא תורעון

אל משפחתו תשובו. לרבות את הכרצע:
(יא) יוכל היא שנת החמשים שנה. מה ת"ל
לפי שנאמר וקדשתם וגו' כדאיתא בר"ה
ובת"כ: את כזיריה. את הענבים המשומרים
אל

רש"י

באור

שהרי פי' שפרות היוכלים, קרני האילים, וכן תרגם יונתן שפרא דקרן דיכרא, וכן בגמרא
מאי משמע דהאי יוכלא לינא דדיכרא הוא, שכן בערבי קורין לדיכרא יוכלא, ולפי שזכר
אל"ה כי אינו מיוחד להיות של איל, אבל כל האפרות כשרין בו, למה תקרא השנה שנת איל,
לכן פי' רמב"ן ז"ל לשון הבאה, כי סמך אל וקראתם דרוך שיהיו כלם בני חורין ועליו אמר
יוכל היא, שנה יוכל כל איש אל אחותו, וכן יובילוהו רגליו אל משפחתו, והשתמשו
בלשון זה בענינים רבים, יוכל שי (ישעיה י"ז), ועל יוכל ישלח שרשיו (ירמיה י"ז), ונתנה
הארץ יובלה (פרשה כ"ד), אין יוכל גפנים (מקרא ג' ט"ז), ולא נתקדדה דעתי בפרוש,
אלא בעיני פי' רש"י ז"ל עיקר, שנקראת שנה זו בשם מיוחד יוכל, כי הלשון הזה מורה על
שררה וחירות, ואם אין אנו יודעין להוכיחו מדעתנו, וזהו שאמרו בגמרא שהוא לשון ערבי
דוכרא, על שם שהזכר הוא הנעל והעושל, והאשה תחת ידו, ולכן אמרו שופר של איל, וכמו
שתרגם יונתן שופר היוכל שפרא דקרן דיכרא, כי איל זכר הכבש בן שתי שנים החוק, כמו
ואילי נאכך לא אכלתי (בראש' ל"א ל"ח), דומה ואת אילי הארץ לקח (מלכים ב' כ"ד ט'),
ולפי שיוכל לשון ממשלה וחירות, כל שופר שתוקעין עליו להשמיע קול ממשלה וחדות יקרא
שופר היוכל, ויש שתי מיני תרועות האחד להכניע הלב ולהפחידו, כדרך היתקע שופר בעיר
ועם לא יסדרו, והוא לעורר בתשובה, וממין זה שופר ר"ה שנאמר בו זכרון תרועה, שהיא
להזכיר אותנו לפני השם כמו שפרשנו (פרשה כ"ג כ"ד), ותרועה אחר' לסימן מלכות וממשלה,
כמו שנזכר פעמים רבות כשהמליכו מלך שהיו תוקעין בשופר, וממין זה שופר תרועה של יום
הכפורים, שהוא שופר יוכל גדולה וחירות, וההבדל בקול כי יש שני כניי תרועה, והשומעים
יודעים איזהו להכניע, ואיזהו של גדולה, ומנאתי דבר זה מוסכם מן המקראות, כי במתן
תורה נאמר ויהי קול השופר הולך וחוק וגו', וכן מוכנה בכל הפרשה, והיה קולו מעורר
בלב השומע הכנעה וחרדה, לבד כשנתן סימן מתי יעלו בהר אמר צמאך היוכל המה ועלו
בהר (שמות י"ט י"ג), שהתקשו בזה המפרשים ז"ל, ולדעתנו אמר כאשר ימאך שופר היוכל,
שמשמעו קול שופר של יוכל, שהוא קול חירות ומלכות, הוא סימן לסלוק הכבוד מן ההר, ואו
מותרין לעלות, ופעם שני בהקפת עיר ירשו, לפי שנאמר להם הכנחו והממשלה, למה ליהושע
שיום יום כשיקפו את העיר ילכו שבעה כהנים לפני הארון ובידיהם שבעה שופרות היוכלים,
כלומר שיריעו עליו תרועת היוכל, והם לבד הריעו, לסימן מלכות השם ושתפול העיר לפני
עמו, וכן כל הענין עם מוסכים לדברנו למי שמתבונן בו, וכן כאן לפי שאמר תחלה ביה"כ
תעבדו שופר בכל ארנכס, ואמר שיקראו דרוך לכל יושביה, אמר יוכל היא תהיה לכם, הגנה
הזאת היא לכם שנת יוכל, שנת חירות ושררה, וא"כ יפה אמר רש"י ז"ל על שם תקיעת שופר,
כלומר שתוקעין בה תרועת חירות וממשלה: ושבתם איש אל אחותו, שהשדות חוזרות
לבעליהן, וישו כל אחד לשלוט באחוזתו, כדרך השרים שיש להם נחלת שדה וכרם: ואיש
אל

בהר כה

תִּזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֵיהָ
וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נֹזְרֵיהָ: יב כִּי
יִזְבֵּל הוּא קֹדֶשׁ תְּהִיֶה לָכֶם
מִן־הַשְּׂדֵה תֹאכְלוּ אֶת־
תְּבוּאֹתֶיהָ: יג בְּשָׁנַת הַיִּזְבֵּל
הַיִּזְבֵּל תִּשְׁכּוּ אִישׁ אֶת־

אחזתו

תרגום אשכנזי רלב

איהר ואלרט ניכט זאען,
אויך דען נאכוואכו ניכט
אערנרטן, אונר דיא אונ-
בעשניטנען וויינשטאקע ניכט
אבלעוען: (יב) דען ווייל עז
איין יובליאהר איזט, זא מוס
עז אייך הייליג זיין: דען ער-
טראג דאפאן קאנגט איהר
פאם פעלדע פערזעהרען:
(יג) אן דיועם יובליאהר גע-
לאנגט איהר: יעדער וודער

צו

רש"י

אל כל בזכר אתה מן המופקדים כשם שנאמר
בשביעית כך נאמר ביובל כמנא שתי שנים
קדושות סמוכות זו לזו שנת מ"ט שמיטה ושנת
החמשים יובל: (יב) קדש תהיה לכם תופסת
דמיה בהקדש יכול תנא היא לחולין ת"ל תהיה
בהווייתה תנא: מן השדה תאכלו על ידי
השדה אתה אוכל מן הבית שאם כלה לחיה
מן השדה כריך אותה לנער מן הבית כשם שנא'
בשביעית כך נאמר ביובל: (יג) תשבו איש

אל

תרגום אונקלוס

תזרעון ולא תתצרו את בתיקתא ולא
תקטפון את שבקתא: (יב) ארי יזבלא
הוא קודשא תהי לבון טון חקלא
תיכלון את עללתה: (יג) בשתא
היזבלא תרא תתובון גבר
לאחסנתיה

באור

אל משפחתו חשבו, בין נמכר שז, בין נרצע יוצא חפשי ביובל, לשוב אל בית אבותיו או
למשפחתו שהיה נפרד מהן, לעבוד אדון אחר, ולא יהיה עוד בשנה זו איש מכס עבד לאחר,
אלא כלכם בני חורין: (יא) יובל הוא, אחר שרמז על זאת השדות, ועל זאת העבדים
לחורין, אמר שכוון כן היא שנת יובל שמחה וסירות לעשירי ולבעלי הנחלות ולעבדיהן הכנעני,
אלא יעבדו שנה זו עבודת האדמה, אין זרע ואין קציר, אבל יתעבדו לאכול מאוכלותיהן ומן
ההפקר, כמו שנאמר למעלה (פסוק ו'): לא חורעו, ולא זכר כאן ולא תזמורו, שכלל
זרעה זרע הדגן חרע האילנות, שהטעם אילן והזמור אותו בכלל לא תזרע, שזלת זרע גם
על פרי העץ, כמו עץ פרי וגו' אשר זרעו בו למיניהו, אבל קציר אינו טפל על האילנות, ולא
נזר על תבואת הדגן, וראיה שאסור לזמור, שהרי קורא את הנזיר מזירה: ספיחיה, הן
ספיחי הפקר של השמטה שנקברו בשביעית, וזמחו ביובל מורע שנפלו: נזריה, פרטניהו
(פסוק ה'), ורש"י ז"ל פי' מזירה, גדולי ענבים שנשרו לא תבצרו וכן ספיחים בתבואה
גלה דעתו שהמזירים הם ענבים שנשרו בעת הנזיר וזמחו שלא יבצרו, ולכן לא פי' למעלה על
ענין מזיר, כי מפורש ענבי, ותמה אני עליו, שאין ענבים המשרים זומחים להיו' עץ הגפן,
אל יעשו גפן מן הזמורה, ואם זומחים לא יעשו פרי שנה ראשונה, ועוד אם יעשו פרי הרי
עץ שלש שנים ערלה, והאמת כמו שפרטנו שזירך הם עני הגפן שלא זמר, שלא יבצור ענביהם
הן ולא תבצרו את מזיריה, לא תבצור ענבים מעני מזיריה, ומדכרנו בתין למה לא אמר למעלה
לך לא תזרע וכרמך לא תטע, שאם נטע בשביעית או ביובל לא ישא ענבים בשנה ההיא,
אם ישא אסורין משום ערלה: (יב) כי יובל הוא, השנה הזאת שנת חירות ושררה, לא
שנת עבדות: קדש תהיה לכם, כמו שנת קדש הנבדלת מימי חול לענין כל מלאכה, כן השנה
הזאת תהיה קדש משאר השנים לענין מלאכת האדמה, ורבותי ז"ל דרשו שהיא חופסת דמיה
הקדש: מן השדה תאכלו, ע"י השדה אתה אוכל מן הבית, שאם כלה לחיה מן השדה,
אתה כריך לנער מן הבית, כשם שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל, לשון רש"י ז"ל לוקח ממדרש

רבותי

צו ויניעם אייגענטום: (יד) זאָ
אָפֿט איהר אַלואַ איינער דעם
אַנדערן עטוואַ פֿערקויפֿט ,
אַדער איינער פֿאַם אַנדערן
עטוואַ קויפֿט : זאָ מיסט
איהר אייך איינאַנדער ניכט
פֿערפֿאַרטהיילען: נאָך

אַחֲזוֹתוֹ: שְׁנֵי יוֹכֵי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר
לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ
אֶל-תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת-יָחִיו:
בַּמִּסֵּפֶר

ר ש"י

תרגום אונקלוס

לְאַחֲסֵנְתֶיהָ: (יד) וְאָרִי תִזְכְּנוּן זְכִינִין
לְחִקְרָה אוֹ תִזְכְּנוּן סִינֵר חִקְרָה לֹא תִזְכְּנוּן
זְכָר יֵת אַחֲרָיהִי: בַּמִּסֵּפֶר

אל אחזתו. והרי כבר נאמר ושנתם איש אל
אחזתו לא לרבות המוכר שדה ועמד בנז וגאל
שחזרת לאביו ביוכל: (יד) וכי תמכרו מוכר
וגו'. לפי פשוטו כמשמעו ועוד יש דרשה מנין
כשאתה מוכר מוכר לישראל חכך ת"ל וכי
תמכרו מוכר לעמיתך מוכר
ומנין שאם בא לקנות קנה מישראל חכך ת"ל

באור

דבותינו ז"ל, ולפי פשוטו מן השדה תאכלו, מה שהביאה השדה מאליה שהן ספחים וגזרים
לא ממה שזרעת וחזרת: (ג) בשנת גו', כבר אמר למעלה ושנתם איש לאחזתו, אולי היינו
אומר שניתן ראש לשוב ולהחזיק באחזתו, ואם אינו רוצה הראש בידו, וימתין עד אחר היובל
לפי שבשנה זו אינו כהנה מאחזתו, כי אין זרע ואין קציר, וכל היובל מאליה הפקר לכל, לכהן
חזר וכו' בשנת היובל הזאת תשוב וגו', כלומר נזהר אבי שישוב כל איש בשנה זו לאחזתו,
כדאה בעיני כפי פשוטו, אבל רבותינו דרשו שגא לרבות המוכר שדה, ועמד בנז וגאלה
שחזרת לאביו ביוכל, הפי' לדעתי שבכתוב הנאמר למעלה סיך לו ואיש אל משפחתו תשוב
והיינו אומרים שדומה ליושנתם איש אל אחזתו, אם הוא מוכרה לאיש שליט ממשפחתו, לכהן
חזר לומר בשנת היובל הזאת תשוב איש אל אחזתו מכל מקום, אפילו אם באחזה שגא בנז
(יד) וכי תמכרו, לפי שאמר תשוב איש אל אחזתו, שגא תאמר אם כן תקונה מפיסד מעוטו
שנתן בעד השדה, לכן בא ללמדנו שאין מכירת הקרקעות בארץ ישראל לחלוטין אלא כל עובר
ימכור על מנת שתשוב השדה ביוכל, ואינו מוכר אלא שני תבואות, ועל פי חשבון זה יוסף
המוכר ויקנה הקונה, ולא יונא איש את אחיו, כמו שזכרנו בפסוק הסמוך במספר שנים וגו',
וכמו שפי' רש"י ז"ל שזהו פשוטו ליישב המקרא על אפניו שגא ההנאה בא להוהיר, כשתמכור
או תקנה קרקע, דעו כמה שנים יש עד היובל, ולפי השנים ותבואת השדה שהיא ראיה לעפו'
ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל, ואעפ"י שאמר רבותינו ז"ל
אין אונאה חלא במטלטלין, לא בקרקעות ועבדים ושטרות, כבר הסביר רשב"י ז"ל שתי סמכות
ישראל, שגם לפי הקבלה לא הוציאו המקרא מפשוטו, ותוכן דבריו שלא הבדילו חכמים בין
מטלטלין לקרקעות לענין הונאה, אלא לענין שיהא המקח בטל אם הונאו יותר משתות,
ופחות ממנו מחילה היא, ובקרקעות אפילו יותר משתות המקח קיים, לפי שימחלו עמיה
כמו על פחות משתות במטלטלין, אבל אין הן קרקעות למטלטלין שהמונה עובר בלאו אלא
תוכו איש את אחיו, שהרי הענין מדבר בקרקעות, וכן אעפ"י שאין אונאה בקרקעות,
אין זה אלא בענין שזוי השדה במקח, אבל אם הונאו במספר השנים, או שהטעה שמוכר
אותו לי לחלוטין, או שהטעהו בגודל השדה ובמספר תבואות, גם בקרקעות יש
אונאה בדברים אלו, כשטועים במדה ובמנין אפילו פחות משתות וכל שכן במטלטלין
המכרו, לשון רבים, ועמיתך ל' יחיד, וחזר אבל קנין לומר בלשון יחיד, וגם בזה התעורר
רשב"י ז"ל, ומה שאמר ליישב הדבר לא שקעה בי דעתי, ואחשוב שבמוכר אפשר ששניה מוכר,

טו במספר שנים אחר היוכל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימכר לך: טז לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעט מקנתו בי מספר תבואת הויא מכר

(טו) נאך אנצאהל דער יאהרע, וועלכע נאך דעם יובל פערשטריכען זינד, כוזט דוא פאן דיינעם נאכזוטען קויפען: יענער אכער דיר נאך אנצאהל דער אערנדסע יאהרע, דיא דוא צו ער- ווארטען האזט, פערקויפען: (טז) יע גראסער דיא מענגע דער יאהרע, דעזטא מעהר קאנט דוא פיר דען קויף

געבען, אונד יע גרינגער דיא מענגע דער יאהרע, דעזטא וועניגער מוס דוא דאפיר געבען: דען טאן פערקויפט דיר יא נור איינע אנצאהל פאן

תרגום אונקלוס

רשי

(טו) בטיגין שניא בתר יוכלא תזבן טן חברה בטיגין שני עללתא זבון דך: (טז) לפום סניאות שניא תסני זבינוהי ולפום זערות שניא תזער זבינוהי ארי טנין עללתא הוא טזבן לך

(טו) במספר שנים אחר היובל תקנה זהו פשוט לייש המקרא על אופניו על האונא' בא להזכיר כשתמכור או תקנה קרקע דעו כזה שנים יש עד היובל ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל ואם יש שנים מועטות וזה מכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח ואם יש מרובות ואכל ממונו תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר לפיכך כריך לקנותה לפי הזמן זהו שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך לפי מנין שני התבואות שתא עומדת ביד הלוקח תמכור לו ורבותיו דרו מוכאן שהשוכר שדהו אינו ראוי לגאול פחות משתי שנים שתעמוד שתי שנים ביד הלוקח מיום ואפילו יש שלשה תבואות בנותן שתי שנים כגון שמכרה לו

באור

כגון זה מכר לחברו בית בכך וכך, וזה מכר לו תמורתו שדה בכך וכך, והוא כמו חליפין, אלא שזה קצב דמים לביתו וזה לשדהו, ועל שניהן אמרו וכי תמכרו מוכר, כלו' כל אחד מכר מוכר לעמיתו, והזהיר לשניהן שלא יוכו איש את אחיו, אבל בקנין כסף אי אפשר שיהיו שניהם קוני', אלא אחד מוכר ואחד קונה, ועל כן אמר או קנה מיד עמיתך, שקנה בכספו מכר עמיתו, והזהיר גם כן לשניהן אל תוכו איש את אחיו, ולפי שאמר מיד עמיתך למדו רבותיו ז'ל שמדבר במטלטלין הנקנין מיד ליד, והבדילו בין מטלטלין לקרקעות לענין האונאה וכמו שזמרת, ואם כן למדנו בין בחליפין בין בקנין כסף המונה עובר בלאו: אחיו, איך תונתו והוא אחיך: (טו) במספר, הואיל ותנא השדה ביוכל, יהיה מקנתך כפי מספר השנים אחר היובל, אם הן מעטות או עוד מרובות, כנגדן תתן כסף מקנת השדה, והטעם שהכתוב מדבר נגד הקונה, ולא כנגד המוכר במספר שנים אחר היובל תמכר לעמיתך, אחשוב לפי שאין אדם מוכר אחותו אלא מתוך הדחק, כמו שנאמר הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל (יחזקאל ז' י"ב), ומתוך שמתוך למעות, מדרך הלוקח להוכיח את המוכר כי מה יעשה: שני תבואות ימכר לך, לא לחלוטין, ואפשר שזו על המוכר שלא יונתו למוכר לו גוף השדה לחלוטין, ומכרנה בזול וקטן הלוקח לקנותה, וכשיטא היוכל כריך להשיבה: (טז) לפי, אם יש עדיין שנים רבות עד היובל, כן תרבה כסף מקנתו, שמין כמה מוסיא בשנה אחת, ואח' כמחשבת השנים

פֶּאָן אַרנדטען : (יז) פֶּער-
פֶּאַרטֶהיילט אַיינער דען
אַנדערן ניכט , זאָנדערן
פֶּירכטע דרך פֶּאַר דיינעם
גאַטטע : דען אַיך , דער
עוויגע , בין אייער גאַטט :
(יח) האַרטעט מיינע גע-
זעטצע , בעאַבאַכטעט מיינע
רעכטע , אונד בעפֿאַלגט זיא :
זאָ ווערדעט איהר אין דעם
לאַנדע זיכער וואָהנען קאַנן

לָדָּ : י' וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ
וַיִּרְאֵת מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם : יח וַעֲשִׂיתֶם לַיהוָה
חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וַיִּשְׁבַּתֶם עַל-
הָאָרֶץ לְבִטָּחָה : שלישי שני יט וְנָתַתְנָה

נען : (יט) דאָז לאַנד ווירד

דינע

רש"י

תרגום אונקלוס

לו בקמיתיה ושני אינו יולא מפשוטו כלומר
מספר שנים של תבואות ולא של שדפון ומעוט
שנים שנים : (טז) תרבה מקנתו . תמכרנה
ביוקר : תמעיש מקנתו . תמעו' בדמיו' :
(יז) ולא תוכי' אש את עמיתו . כאן הזהיר על
לובאת דברים שלא יקניט את חברו ולא
ישלכו ענה שאינה הוגל' לו לפי דרכו והנחתו
של יועץ ואם תאמ' מי יודע אם נתכוונתי לרע'
לכך נאמר ויראת מאלהיך היודע מחשבות הא
שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלהיך : (יח)

לָדָּ : (יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת חֲבֵרֵיהּ
וְתִדְחַל מֵאֱלֹהֶיךָ אֲבִי אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם :
(יח) וְתַעֲבְדוּן יְתִי קִנְיִי יְתִי דִינִי תִמְרוּן
וְתַעֲבְדוּן יְתִי הוֹזוּן וְתַתְּבוּן עַל אֲרַעָא
לְרוּחֵצִין : (יט) וְתַתְּןוּ אֲרַעָא

כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא מי
הוא וישתם על הארץ לבעת' שבען שמה
ישראל

באור

השנים עד היוכל ולפי רוב השנים ירבה ויכפול הכסף , ולפי מעוט השנים , תמעיש כסף
מקנתו , וגם כתוב זה עם הלווקח ידבר כמו שפרשנו טעמו : מספר חבואת , שעד היוכל הוא
מכר לך לא נוף הקרקע , מפי' רש"ס ז"ל , ולפי שכבר אמר במספר שני תבואות ימכר לך
אפשר לפרש שלא יערוך החשבון על נוף הקרקע , לומר שכן וכך ערך דמי שדה זו לחלוטין לך
ועתה נמכרת על זמן של עשר או עשרים שנה אמן לו כך וכך , אלא החשבון יהיה כמה שוף
תבואות שדה זו בשנה אחת , ועל ערך זה ימכר התבואות של השנים שהן עד היוכל : (יז) ולא
תונו איש את עמיתו , לפי הפשט אל תוט הרשעין בין במטלטלין בין בקרקעות , כגון הונאה
גלויה לכל , שהונהו במדת הקרקע , או במספר השנים , או שמכרה לו לחלוטין , שבה שוף
קרקעות למטלטלין , ונריך להשיב לו גולת ההונאה , וכמו שכתבנו בשם רמב"ן ז"ל , ועכשיו
מוהיר על הונאה ביוקח שאינה גלויה , והמונה יוכל להתנגל שגם הוא קנהו בכך , או שנעניו
שזה כן , ולפי שהוא דבר המסור ללב , נאמר בו ויראת מאלהיך הרואה כל יודע מפניו לב
האדם , אבל רבותיו ז"ל למדוט שהכתוב הזה על לובאת דברים , וכמו שפי' רש"י ז"ל , ולפי
שהאדם מוכה חברו בדברי קנטורים נשמעים לשני פנים , וכשיטעור חברו ואמר לא נתכוונתי
להקניטך , אלא כך או כך נתכוונתי , הוצרך לומר ויראת מאלהיך : כי אני ה' אלהיכם ,
אלהיכם הוא השם הנכבד והטרף לא נעלם ממנו דבר : (יח) חקתי , הקבועים ז' לשמה
ותמשים ליוכל , תעשו הכל כמו שחקקתי , אל תשטו דבר , ופרשט זה (פרשה ג') :
משפטי , הדינין וההלכות הנוסדים על יסודות החקים הללו : חשטרו , בלב , כי יהיו
חביבין עליכם , או ועשיתם אותם , שגדול תלמוד שמכיל לידו מעשה , ובארנוהו (פרשה י"א
ד' ה') : וישבתם , גם על כלל החקים והמשפטים ידבר , שנעברם על התורה יגלוין הארץ ,
וכמו

בהר כה

הָאָרֶץ פְּרִיָּהּ וְאֹכְלֵתָם לְשִׁבְעַת
וַיִּשְׁבְּתֶם לִבְטַח עֲרִיבָהּ: כ וְכִי
תֹאמְרוּ מִה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה

השביעת

תרגום אשכנזי רלד

וַיִּנְעַע פְּרִי־בְטָח וְהִעֲרַגְעֵבְעוּן /
אֲוֹנָד אִיהֶר וְהִעֲרַדְעַט צוֹר
גְּנִיגַע צו עֵסַעַן הַאֲבַעַן: אֲוֹנָד
וַיִּכְעַר וְוָאֲרֻזְנַעַן קֶאֱנַעַנּוּ: /
(כ) אִיהֶר וְהִעֲרַדְעַט פִּילִלִיכְט
וַאֲנַעַנּוּ: וְוָאֲוֹ זֶאֱלַלְעַן וְוִיר דַּעַן
אִים

תרגום אונקלוס

אֲרַעָא אִיבָה וְתַכְלוּן לְמִשְׁבַּעַ וְתַתְכוּן
לְרוּחְצוֹן עֲלֵיהּ: (כ) וְאֲרִי תַתְרוּן מַה
נִיכּוֹל בְּשִׁתָּא שְׁבִיעַתָא

רש"י

ישראל גולים שנא' או תרצה הארץ את שבתותיה
והרצת את שבתותיה ושבעים שנה של גלות
בכל כנגד שבעים שמיטות שצטלו היו:
(יט) וכתנה הארץ וגו' וישבתם לבטח עליה
שלא תדאגו משנת בצורת: ואכלתם לשבע

אף

באור

וכמו שזכר בתוכחות, אלא נכתב אצל מות שמיטין ויובלות, לפי שצטולין גורס ג"כ שיגלו
מן הארץ, וכמ"ס (פרשה כ"ו ל"ד) צעו"ה: לבטח, שלא תיראו שימשלו איביכם בכס ויגלו
אתכם ממנה: (יט) ונחנה הארץ פריה, מלת פרי נופל על כל התבואות, כמו מראשית
כל פרי האדמה (דברים כ"ו ב'), וכולל חטה ושעורה, וגם פרי העץ, ועל שתיקן אמר שתתן
הארץ פריה, כי פרו ורבו (בראשית א' כ"ט), מן פרי, שהדבר הנולד הן בעשב האדמה הן
בבן האדם פריה, אבל עיקר שם פרי יתכן יותר בעץ, שהעץ מתקיים גם בלי פרי, אבל עשב
השדה בשיתוס פרו ימל ויבול, ולכן אמר להלן וכתנה הארץ יכולה וען השדה יתן פרו (פרשה
כ"ו ו'), ושם יתבאר עוד צעו"ה: ואכלתם לשבע, אין פירוט שיזכרו די סטוקס למלת
רעננים, לא מלת שבע בלה"ק על ההסתפקות, שהיה נפשם שמה, ולא תתאוה לדברים
אחרים, ובלעז לשבע (כוס פרננינג), וזהו ברכה גדולה, וההפך אתה תאכל ולא תשבע
(מכילת ו' י"ד), וזה דרך הרשעים שנדמה להם תמיד שחסר מהם דבר, כמו שפי' שלמה נדויק
אכל לשבע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי י"ג כ"ה), ולכן נאמר על העין ובבקר תשבעו לחם
(שמות ט"ז י"ג), ולחם בבקר לשבע (שם שם ח'), ולחם שמים ישביעם (תהלים ק"ה מ'),
זהו שכל להם לשבע (שם ע"ח כ"ד), לפי שאכלוהו לבדו ארבעים שנה, ודרך האדם שאין לו
הן תבשיל אחד, שיתאוה לתבשיל אחר, ועוד מדרך האדם כאוכל תבשיל אחד יום יום להיות
קן טו, ומן שמים היה לשבע, ובפי' רוח קן לט' ח"ט (פרשה י"ז) בארנו זה ברמזה: וישבתם
לבטח עליה, לדעת זה פרוש שיצנו לבטח אינם יראים מדחנת בצורת ומליים וכיוצא מצרות
העולם, לכן למעלה נאמר לבטח בסוף, ובפסוק זה אמר תחלה וישבתם לבטח, ואח"כ אמר
עליה: (כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת, בכל השנים התבואה החדשה נאכלת
בשנה שלאחריה, ואם כן תבואת השנה השביעת שנקראה כניסין ובסיין, היא מאכל לשנה השביעית,
ולמה יאמרו מה נאכל בשנה השביעית, יאמרו מה נאכל בשנה השביעית, כי בשביעית אין זרע
ואין קציר, על כן אמר רמב"ן ז"ל שהוא כמו מסורס וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל,
כלומר מה נאכל בשמינית, ואין טוב בעיני לסרס המקרא, ועוד מה טעם וכי תאמרו בשביעית,
ומה בשמינית ובחמישית ידאגו על רעבון השנה שאחר השמינית, והיה לו לומר וכי תאמר מה נאכל
בשנה השמינית, ולדעתי הכתוב מתפרש מן האמור למעלה והיתה שנת הארץ לכם לאכלה
(פסוק ו'), ופרשנו מלת לאכלה הוא על השמחה שישמחו לאכול תבואותיהם בהשקט בלי עמל
כבני חורין ושרים, ועתה יפרש הדבר, אם תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, איך אמרת
נאכל לשמחה בשמינית וכלי דאגה, הן לא נורע בשנה זו ולא כאסוף בו תבואתנו, ואם כלינו
לאכל מה שבאוצרותיט ונתבואות השנה השביעית, יהיה לנו חרפת רעב ומחסור בשמינית: לא
נורע, והספיקים מעטים ולא יספיקו לכלנו, ולא אמר ולא נאמר, כי פרי העץ גדלים גם
בלי זמירה ואם לא עובים כמשהם, אבל אמר ולא נאסוף את תבואתנו, שאעפ"י שפירות האילן

שנשדוטינו

השביעת הו לא נזרע ולא
 נאסף את התבואתנו: כא וצויתי
 את ברכתי לכם בשנה הששית
 ועשית את התבואה לשלש
 השנים

אם ויכענטען יאהר עסען?
 וויר ואללען יא ניכט אווואָען,
 אונד ריא אַרנדטע ניכט אוין.
 ברינגען: (כא) זא ווילל איך
 אַבער מיינען זענען פֿער-
 הייסען אים זעכסטען יאהרע:
 דאָס עז איינע אַרנדטע
 הערפֿאַר ברינגע, אויף

תרגום אונקלוס

רש"י

שביעתא הא לא נזרע ולא נקנושית
 עללתנא: (כא) ואפקידית ברכתי
 לבון בשמא שתיתא ותעבדית
 עללתא לתלת שנים

אף בתוך המעיים תהא בו ברכה: (כ) ולא
 כאסף אל הבית: את תבואתינו. כגון יין
 ופירות האילן וספיחין הנאים מאליהם:
 (בא) לשלש השנים לקנת הששית מניסן
 ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית שזרעו בשמינית
 במרחשון

באור

שבשדותינו גדלים, אסור לנו לאספס הביתה כמו שנעשה בשאר השנים, להכניסן לאוצר אל
 הס הפקר לכל, ופירות של שנה שנית כבר אכלנו בשביעית, גם הספיחים העולים מאליהן
 לא כאסף אל הבית, וכן פי' רש"י ו'ל ולא כאסף אל הבית, את תבואתנו כגון יין ופירות האילן
 וספיחים העולים מאליהן: (כא) וצויתי את ברכתי, כל לשון ברכה תוספות טובה, בתנאי
 אם היא נזדקק ובמשפט, ולכן כל טובות שלמעלה נקראים ברכה, לפי שנתנין נזדקק ובמשפט,
 ובפי' ברוך אנרם לאל עליון (בראשית י"ד י"ט), פרשתיו היטב: ועשה, הנכרה שאזה
 תעשה את התבואה לשלש השנים, כי זאת הנכרה היא תוספת כח שיתן השם נאמן על נד
 הפלא, שאין לפרש ועשה על הארץ, שאין זכר ארץ בענין, ומלת ועשה זרה, שהיה לו לומר
 ועשה: לשלש השנים, לקנת הששית מניסן ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית שזרעו בשמינית
 במרחשון ויקברו בניסן, לשון רש"י ו'ל, ולדעתו אין כאן הנטחה על שביעית שאחריו יוכל,
 ועל כן פי' על עד השנה השביעית וגו' עד חג הסוכות של תשיעית, שהוא עת בוא תבואת
 שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוא עת האסוף לבית,
 ולדבריו אלו חסר שנת הששית, שעת האסוף שלה בסוכות של שביעית ואין כאן שלש שנים, אלא
 שביעית ושמינית, ויאמר רש"י ו'ל עוד פעמים שהיתה נריכה לעשו' לארבע שנים בששית שלפני
 השמיטה השביעית, שהן בטלן מעבוד קרקע נ' שנים רטפות, ומוקרא זה נאמר בשאר השמטות
 כן, אבל יותר היה ראוי שזכור הכתוב ברכה לד' שנים, והיה שלש כל שכן, ובית' שלאעלה
 נומנו מדבר ביוכל, ורש"י ו'ל שאמר שזה פשוטו של מקרא, לא למדנו מדבריו תשובה על מה
 שאמר, אבל רמב"ן ו'ל אמר שהנכון כפי' ועשה את התבואה לשלש השנים, בעבור שנת היובל ששעשה
 הששית לכל שנת השמיטה והיובל והשנה שאחרי היובל כי כולה יסן יאכלו, ואם כדבריו איך
 אמר אחריו וזרעתם את השנה השמינית, והיא שנת היובל? ומה שכתב שזא לומר שזרעו בשנה
 השמינית כמנהג הארץ, ולא תעברו לקרוז ולזרוע ולכבוד, כי עד בוא תבואתה לבית בעת
 האסוף בחג הסוכות תאכלו יסן, אין הדעת מתישבת בו, שהתחיל ביוכל וסיים בשמיטה פשוטה,
 ואיך ימחרו חרע וקביר כל שנה כמנהג הארץ, ועוד שהקבירה בניסן ובסיון ויכולים לאכול
 עתבואה מדה, ואם הנטיח ברכה לשלש השנים, כל שכן שלא ידאגו על שנה אחת, ולכל
 הפרושים האלה אין טעם למה כפל הכתוב ואמר ואכלתם מן התבואה יסן, וחזר לומר עד
 השנה השביעית וגו' תאכלו יסן, ויאמר ואכלתם יסן עד בוא תבואתה, וידענו שאסוף שנה שמינית
 היא בחג האסוף של תשיעית ולדעתו הכתוב מדבר על השמיטה, ועל השמיטה השביעית
 שאקריה

השנים: כז וזרעתם את השנה השמינת ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעת עד בוא תבואתה תאכלו ישן: כז והארץ לא תמכר לצמתת

אויף דרייא יאהרע: (כז) ווען איהר דאזאכטע יאהר ווידער אויוואעט, זאללט איהר נאך פאן דער ארטען ארענטע צעהרען: כיו אים ניינטען יאהרע דיא פרוכט דאפאן איינקאמט זאללט איהר נאך פאן דער ארטען פרוכט צעהרען: (כז) גרונדשטיקע זאללען נישט אויף עוויג פערן קויפט ווערדען, דען

תרגום אונקלוס

רש"י

שנין: (כז) ותורעון ית שתא תמינאה ותכלון מן עללתא עתיקא עד שתא תשיעיתא עד שעל עללתא תכלון עתיקא: (כז) וארעא לא תורבן לחלושין ארי

במרחשון ויקצרו בניסן: (כז) עד השנה התשיעית עד חג הסוכות של תשיעית שהיא עת בל תבואתה של שמינית לתוך הבית שכל ישת הקץ היו בשדה בגרנות ובתשרי היא שת האסף לבית ופעמים שהיתה נרוכה לעשות לארבע שנים בשזית שלפני השמטה השביעית שהן בעלין מעבודת קרקע שתי שנים רטופות (כז) והארץ לא תמכר ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביוכל שלא יהא הלוקח טובאה: לכמיות לפסיקה למכירה פסוקה

באור

שארית שנת היובל, כי לפי שבשמיטה אמר והיתה שנת הארץ לכם לאכלה וגו', אמר עכשיו וכו' תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, וכל שכן שידאנו בשנה השביעי' שאמריה יובל, ועל שיהיה אמר וברית את ברכתי לכם בשנה הששית, שלא תדאנו בשנת השמיטה, ולא משמטה יובל שלאמריה, כי אנוה ברכתי ועשת לשלם השנים, והן שנים שלמות, כי תבואת השנה הששית תבוא אל הבית בעת האסיף, והוא חג הסוכות של שביעית, ויאכלו ממנה כל שנת השביעית, ובשנת היובל שהיא השמינית, ובשנה שאמרי היובל שהיא התשיעית שנה זרעו ויקצרו, ועת האסיף שלה בחג הסוכות של עשירית, ועד אותו הזמן יאכלו מתבואת ששית, תהו לשלם השנים, וסוד ופירש שיהיה על שנת השמיטה אמר וזרעתם את השנה השמינית, כלומר אם תרעו בשנה השמינית, שהיא השנה שאמרי השמיטה, או תאכלו מן התבואה כל השנה ההיא יאן מתבואת הששית, חה שמוש הו"ו של וזרעתם, ולענין שמיטה יובל אמר עד השנה התשיעית, כלומר ואם לא תזרעו גם בשנה השמיני', שהיא בהיות יובל אמר השמיטה, או תאכלו מתבואת ששית עד השנה התשיעי', עד ועד בכלל כל השנה התשיעית, והוא שפי' עד בוא תבואתה תאכלו יאן, ומלת תבואתה שב על השנה התשיעי', כלומר עד בוא אסיף של שנה תשיעית, שהיא בחג הסוכות של עשירית תאכלו יאן מתבואת ששית, טוסף על יאן ראשון, שהוא יאן נושן, וכמ"ש (פרשה כ"ז'), ורבותיטו"ל בת"כ אמרו גם כן שהכתובים מדברים על שמיטה פשוטה, ועל שמיטה שאמריה היובל, שלא שדרשו כן ממלת יתרות, ואני לפרש פשוטו של מקרא באתי, [א"ה], הנראה כפי' רש"י והרשב"ם שהדברים במשמען, ובשאר שמעות הכתוב מדבר, והענין כך הוא, קביר השעורים בניסן, ומתפרנסים והולכים מן השעורים עד ניסן הבא, וען החטין הנקצרים בסיון עד סיון הבא, וכן לימי הבביר והאסיף לגפן ולוית ולתאנה ורעון, הפירות הנלקטים כל אחד באדו יספיקו על הרוב לשנים שאר סדא, וא"כ תבואת השנה הראשונה נאכלת בימות הקץ של השנה ההיא ובכל השנה השני

כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשְׁבֵי־
אֶרֶץ עַמּוּדִי: כִּי וּבְכָל־אֶרֶץ

דעו דאן לאנד איזט מוין :
איהר אבער זייד גור פֿרעמד
לינגע אונד געדולדטע אויף
מיינס באָרען : (כד) אין
דעם גאנצען לאַנדע , דאָן

אחותכם

תרגום אונקלוס

רש"י

אָרִי דִּי לִי אָרְעָא אָרִי דִּירִין וְתוֹתְבִין
אֶתְוֹן קְדָשִׁי : (כד) וּבְכָל־אֶרֶץ
אחסתכון

פסוקה עולמית : כי לי הארץ אל תרע עיניך
בה שאינה שלך : (כד) ובכל ארץ אחותכם
לרבות בתים ועבד עבדו ודבר זה מפורש
בקדושין

באור

עד תחלת השנה השלישית נכלות האסיף והבגיר של השנה השנית, מעתה אם לא יזרעו ולא יקצירו בשביעי' לא יהיה להם שעורים בניסן של שביעית, ולא חטים בניסן, ויתמיד להם מחסור כל אחד מפירות הארץ בזמן האסיף של עד השנה השביעית, וזהו ועשת את התבואה לשלש השנים, השעור כמ"ט רש"י, לקצת השנית מניסן עד ר"ה, ולשביעית ולשמיני' כלה, עד השנה השביעית, שאז יכלו ימי הבגיר והאסיף של שמינית]. (כג) והארץ לא חסבר, לית לאו על קוצרת שדות לבעלים ביוכל שלא יהא הלווקא כונסה לשון רש"י ז"ל, ולפי' זה אמר רמב"ן ז"ל שהיה לו לומר והארץ לא תקנה לנמיות, והשיב שענינו לא תמכר לכם לנמיות, וכן לא ימכרו ממכרת עבד (פסוק מ"ב), אזכרה בלווקא שיוציאו ביוכל, ואמר הרב ז"ל עוד שיתכן שיהיה לא תמכר לאו במוכר שלא ימוכר אותה לחלוטין, ואעפ"י שהיוכל מפקיעה, הזהיר הכתוב למוכר או לשניהם שלא יעשו ממכרת לנמיות, ואם אמרו כן יעברו בלאו זה, ולא יועיל להם כי תחזור ביוכל, וכך פירשו הרב רבינו משה ז"ל, וכענין שאמרו במאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אהורמנא דמלכא, ומלבד זה יראה לי שאפשר שהמוכר מוכר אותה לחלוטין, והלווקא משלם מוון הרבה בעד גוף הקרקע, ועשו קטוני' בשנת היוכל להחזיר לו השדה בשנה זו, וחוזר ומחזירה לו אחר היוכל, וא"כ לא תמכר כולל מוכר ולוקח, ושב על והארץ שלא תהיה נמכרת בין מוכר ולוקח, ועוד יוכלו הכתוב הזה אזכרה למלך או לקניני עס, שלא תמכר מן הארץ הזאת מחוץ למלך אחר תליפין במחוז אחר, שאין בידינו לכופו שיחזרנו ביוכל, ולדעת רמב"ן ז"ל אין הכתוב אזכרה, אלא טעם, תנהגו ביוכל ואל יקשה בעיניכם, כי לי הארץ ואינו רוצה שתמכר לנמיות, ופי' רש"י ז"ל כדאחא יותר: לגמחה, לחלוטין, כמו כמותו בבור חיי (איכה ג' נ"ג), ינמיות ה' אלהינו (תהי' ג' ד' ג' ג'), שלא יחיו עוד, וכן מוכר לנמיות שלא תשוב אליו עוד: כי לי הארץ, אין זה טעם למה לא תמכר לנמיות, שהכל שלו גם הבתים והאטלטלין, כמו לה' הארץ ומלואה (שם ד' א'), ועוד גם כשנמכרת ליד אחר לחלוטין, לא ינאה מתחת יד השם, אבל יאמר אני אדון הארץ, ובידי לבנות מה שאני חפץ בו, ולכן בעל העעמים שם המפסיק תחת הארץ: כי גרים והושבים אחם עמדי, זהו ענין אחר, שאם תאמרו הרי נתת לנו הארץ לחסות עולם, ואנחנו אזרחי הארץ, על כן אמר אעפ"י שכנגד שאר העמים אזרח הארץ אתם, ונתנה הארץ לכם לחסותה לנחל אותה לבניכם אחרים, עמודי אתם גרים ותושבים, כי לי הארץ, ואתם דומים כגרים שבאו מארץ רחוקה, ואדוני הארץ הרשה אותם להיות תושבים בארץ, ונתן לכל אחד מחוץ לשנת בו, שאין גוף הקרקע קניו לו לעשות בו מה שירצה, וכן הוא באמת כי האדם רומה בארץ לגר, כי נשאתו מועל, וירד ממוקושו למטה לשבת בארץ, וכן אמר דוד כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי (תהלים ל"ט י"ג), ואמר כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו ככל הארץ (ד"ה א' כ"ט י"ד), כלומר עוד מעט וכונסה אל המקום אשר יבאנו משם, ועוד אמר גר אנכי בארץ אל תסתור ממני ונתיך (תהלים קי"ט י"ט), כלומר איני מן ארץ אלא גר בא מורומים, על כן אל תקטר ממני ומתיך, וכן גר ותושב אנכי עמכם (בראשית

כ"ג

תְּחִלָּתְכֶם גִּילְתֶּם הַתְּנִינִי
לְאָרֶץ : ס רביעי כה כִּי יִמְוֶן
אחיד

אייער אייגענטום איזט : ואלל
בייא גרונרשטיקען דאן
ווידעראיינלאָן שטאַטט פֿינ-
דען : (כה) ווען דיין ברודער
פֿאַן פֿרמאַגען קאַמט , אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

אחסינתבון פּוּרְקָנָא תְּתַנְנִין לְאָרְעָא :
(ס) אַרְי יִתְמַסְבִּין אַחוּד

בְּקִדּוּשֵׁינָא בְּפִרְקָא רֵאשִׁין . ולפי פשוטו סמוך
לפֿרשה שלאחריו שהעובר אחתו ראשי גאלה לאחלה
לאחר שתי שנים או הוא או קרובו ואין הלוקח
יכול לעכב : (כה) כי ימוך אחיד ומכר מלמד
שאין

באור

ל' ד' , בערככם אינו נחשב לאורח הארץ , אלא גר מארץ נכריה , שנעשה תושב בארצכם :
(כד) ובכל ארץ אחוזתכם , לרבות בתים ועבד עברי, ודבר זה מפרש בקדושין בפרק ראשון ,
לפי פשוטו סמוך לפֿרשה שלאחריו שהעובר אחתו ראשי גאלה לאחלה שתי שנים או הוא או
קרובו , ואין הלוקח יכול לעכב , כך פי' רש"י ז"ל , וכן פי' רש"ם ז"ל , ולא נכון הדבר בעיני
החכם ז"ל שיכול בפרשת היוכל פסוק זה , ויאמר בפֿרשה השניה כינד כי יעוד אחיד ?
עומד . [אמר המתרגם , איך נדע שהתחלת הפֿרשה השניה מן כי יעוד אחיד ?
לדעת הרש"י והרשב"ם נאמר שהתחלתה מפסוק ד' , יאמר דרך כלל מלבד הסורה ביוכל
הטעם השות לעובר או לקרובו לגאול את מוכרו , ואם כיפֿרש דיני הגאולה בפֿרט , כמשפֿט
הכתוב בכ"מ , והנראה שהיזאה ביוכל אין כסף לא תקרא גאולה , וכל לשון גאולה במקרא
ומוכר הוא (ווידרקיין) בל"א , לכך יאמר גאולה תהיה לו ויוכל יאמר , לא גאולה תתט על זאת
השנים ביוכל , ולשון גאולה כמו גאל ה' עבדו יעקב , שהזיח עבדו מיד המחזיקים בו , וגאלתי
אתם בורע טעויה , וכן גאלה תתנו לארץ מיד הקונים המחזיקים בה שלא נתתיה להם לאחור ,
ודבריו אלו ישרים , אבל בטעם למה נאמר מקרא זה אמר הרב ז"ל לפי שאמר כי לי הארץ , וכל
האבות לו הנה , על כן אמר ובכל ארץ אחוזתכם לא בסוגה לארץ , זה לא נכון בעיני , כמו
שיתבאר מפרושינו על כי לי הארץ , ועוד שנראש הענין נאמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן
לכם , ועוד כפי האמת מה טעם לנאמר כי לי הארץ , אבל לדעת זה הפסוק דבק עם אותו
לשנונו והארץ לא תמוכר וגו' , כי בראש הענין לא אמר רק ושבתם איש אל אחותו (פסוק י') ,
ואמר שנית בשנת היוכל הזאת תשובו איש אל אחותו (פסוק י"ג) , ואמרט שכל לחייבו שישוב אל
אחותו , ועדיין לא שמענו כינד יתקיים דבר זה , וכי הלוקח יפסיד ממונו * ופירש שכל מוכר
ובל קיבין שדות לא יהיו בגוף הקרקע , אלא במספר שני תבואות , ועכשיו בא הכתוב ליתן לא
מעשה על הדבר , שאסור למכור לגמיתות ואסור לסופר לכתוב שטר מכירה על גוף הקרקע ,
ואסור לעדים להעיד על שטר כזה , וכל שכן שאסור לבית דין לקיים מה שכתוב בו , ועוד
שהיר שאם מוכר אחד מישראל אחותו לגמיתות , והמוכר והקונה רוצים בדבר , וטודע לב"ד ,
או חייבין ב"ד להזיח הקרקע בשנת היוכל מיד הלוקח , ולהחזירה ליד המוכר וכופין אותו
לשוב לאחותו וכל שכן אם הלוקח מחזיק בקרקע, והמוכר מנכש דין השנה , שיעשו ב"ד שלהן
גאל כרסו של לוקח, וע"ז אמר ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ , אתם חייבין לתת גאלה
לארץ , להזיח מיד המחזיק בה , וממלת בכל למדו בת"כ לרבות בתים וע"ע שנכלן אם יחזיק
בין הלוקח , חייבין ב"ד לגאלן מיד המחזיק בהן , ויש בזה דברים בשעת התלמוד בקדושין :
(כה) כי ימוך אחיד , שרשו מוכך מן הכפולים , כמו וימכו בעונם (תהלים ק"ו מ"ג) , וכן
דעת ר' יהודה המדקדק ורד"ק ז"ל גם' הרשים , ובא המלאשום תחת החולם , כמו ירון ושמת
(משלי כ"ט ו') , אבל לדעת ר' יונה המדקדק וראב"ע ז"ל הוא מנחי עי' , ובפי' המלה אמר
ואב"ע ז"ל שהוא כמו דל ואכיון , ואין כן דעתי , כי הדל חסר כל , כמו ואם דל הוא ואין ידו
גמית , והוא שם התואר , ואין שם תואר בשרש מכך , אלא ענינו שיספד וירר ממנו אפילו

תרגום אשכנזי

בהר כה

אונר פאן זיינעם אייגענעם טוהם פערקויפט: זא קאן זיין נאכטער פערזאנרסער קאמטן אונר דאז ווידער איין לאזען, וואזיין ברודער פערקויפט האט: (כו) האט יעמאנד קיינען ווידעראייג לאזער: ער געלכזט אבער קאמט ווידער צו פערמאמען, אונר ערוורכט זא פיל, אלו צום

אחיך ומכר מאחותיו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו: כי ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא בדי גאלתו

תרגום אונקלוס

רש"י

אחיו וזכיו מאחסנתיה וייתפרקיא דקריב ליה ויפרוקית זכיו אחוהי: (כו) וגבר ארי לא יהי לוח פריק ותדביק ידיו וישבח בטסת פורקניה

שאין אדם ראוי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני: מאחותיו ולא כולה לאד דרך ארץ שישייר שדה לעצמו: וגאל את ממכר אחיו ואין הלוקח יכול לעכב: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו: ומכר

באור

באור לו קנתו, כגון שהיו לו קרקעות שיש עשרת אלפים, גם כספים ומטלטלין ואחד כסף ומטלטלין, ואין לו לפרנסת ביתו או לשלם נשיו, ונריך למכור שליש קרקעותיו, וכן בעלמתיס ימך המקרה (קהלת י' י"ח), פי' תקרת הבית משתפלת על ידי עגלה שלא תקן הבית בזמנו, וחכמינו ז"ל השתמשו גם הם בזרש זה ואמרו גבוה ונמוך, ונמוך במשקל נגזו ועברו (נחום א' י"ב), והוא הענין שפרשנו: כי ימוך אחיך וסכר, אמר רבותי ז"ל אין אדם ראוי למכור מאחותו, אלא כי ימוך, לא שימכר מאחותו לקנות בדמיהן בהמה בית או כלים, או ליתן הכסף באור: מאחותו, אמר רבותי ז"ל מאחותו ולא כל אחותו שאכילו צריך למכור, לא ימכור רק כפי הצריך לו לפי שעה, לא שימכור הכל בבת אסת א"ר אליעזר בן עזריה ומה אם לגבוה אין אדם ראוי להמרים את כל כספיו, עאכ"ו לעצמו ולפי הפשט דבר בימכר מקנת, ומשאלר מקנת, ואעפ"כ ראוי לגאל מקנת ממכר, וכל שק מוכר כל אחתו: ובא גאלו, הפרשה מדברת במוכר שני תבואות עד היוכל, שנותן לקרוב או הוא עצמו לגאל שדהו מיד הקונה, ואינו יכול לעכב ולומר וסכר שנים מוכרת לי, אלא גאלה מידו מיד, ולפי שקרובי האדם מנערים בצרתו, ומפניס להנילו מונה, נקראים גואליו, מטעם שפרשנו (פסוק כ"ד), וכפי הגרסא מלשון הכתוב מזה לקרוב שיגאל מוכר אחיו, ובמס' קדושין כחלקו בר"א ור"י יהושע אם וגאל חובה או רשות ורמב"ם ז"ל פסק רשות, ולמדט הכתוב שאין הלוקח יכול למחות, אבל אחר שאינו קרוב אינו יכול לגאול השדה מיד הלוקח, כי זכות הלוקח קודם, אעפ"י כשיגאלנה תהיה ביד הגואל, ולא ביד המוכר ואין גאולה גמורה, מכל מקום ישמע לב המך אם אחותו תחת יד גואל הקרוב איו, ולא ביד זרים, שקרובי אינו רוצה להרויח בפירותיו, גם יעשה עמו חסד בכמה דרכים מה שלא יעשה הלוקח: הקרב אליו, כמו מאותן האמורים בפרשת אמור כי אם לשארו הקרוב אליו (לעיל כ"א ב'), אלא שאם לא יגאל אחד מהן, מכות הגאולה בקרובים הרחוקים מהן, והטעם מטאר מדגנו שיותר הוא קרוב לו, יהיה יותר לטובתו, ובת"כ אם הקרוב אליו, ולמדט שהקרוב קודם: וגאל את ממכר אחיו, לא אמר את אחות אחיו, כי לא מוכר את האחות עצמה, אלא התבואות וכו' שאמר מוכר אחיו, הדבר ממכר לאמר: אחיו, כמו כי אנשים אחים אנחנו (בראשית י"ג ט'), קרובים: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל, וכי יש לך אדם בישראל שאין

בהר כה

נאלתו: כו וחשב את שני ממכרו והשיב את העדה לאיש אשר מכרו לו ושב לאחותו: כח ואם לא מצאת ידו די השיב לו

ער ניכט פערטאגענד איהם ווידער צו בעצאהלען:

תרגום אשכנזי רלו

צום ווידעראינלאזען נאטהיג איוט: (כו) זא זאלל ער דיא יאהרע זייט דעם פערקויף אברעכנען, דען איבעררעזט דעמיענגען ערשטאטמען, דעם ער עו פערקויפט האט: אונד ווידער צו זייגעם אייגען טהומע געלאנגען: (כח) איוט זא

זא

תרגום אונקלוס

פירקנייה: (כו) ויחשב ית שני זכינזיה ותיב ית מותרא לגבר די זבן ליה ויתוב לאחסנתיה: (כח) ואם לא אשפחת ידו פטסת דתיב ליה

לוקס: לאיש אשר מכר לו המוכר הזה שאל לגאלה: (כח) די השיב לו: מכאן שאיט גואל למכאין

רשי

(כו) וחשב את שני ממכרו. כונה שנים היו עד היוכל כך וכך ובכמה מכרתיה לך בכך וכך עתיד היית להחזירה ביוכל כמכלת קונה מספר התבואות כפי משבון של כל שנה אכלת אותם שלש שנים או ארבע הוצא את דמיהן מן המשבון וטול את השא' והוה והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנם ללוקס: לאיש אשר מכר לו המוכר הזה שאל לגאלה: (כח) די השיב לו: מכאן שאיט גואל למכאין

באור

לו גואלים, אלא גואל שיכול לגאול ממכרו, מפי' רש"י ז"ל, והוא מת"כ, ובגמרא פי' רש"י ז"ל וכיוצא לך וכו' והלא בעוד אחד מישאל קיים הוא קרוב לו, אלא שאין לו מי שיכול לגאול, שידו משנת לקיים הגאולה, ואם גואלו הקרוב אליו ביותר שעליו המוב לגאל עני הוא, שאר הקרובים כלם פטורים אעפ"י שידם משנת: והשיגה ידו, כסף: ומצא, שעבשו בא לידו כמו שפרשנו (פרשה ט"ט), ולמדו רבותינו שלא ילוה ויגאל, אלא בהשג יד, ושלא ימכר נרחוק ויגאל בקרוב, כדפי' ויגאל ביסה, כלומר אין מנוח עליו לעשות כן, ואם עשה אין הלוקח חייב להחזירה: כדי גאלהו, אמרו רבותינו ז"ל לא יגאל חניין: (כו) וחשב, מנכין הדגש היוצא לשני, וכן הוא בכל לשון משבון אין אחד מהן נקל, אומר אני לפי שאחשבה ומשבון אחד, שכל משבון יסודתו על משבנות, שאושב על פרטים שנתן לחברו, ועל פרטים שקבל, ועושין משבון זה עם זה, מחשבה שבעלמה מזה יזכיר לו חברו וכן להפך, ולפי שמחדש בו מחשבות לא חשב עליהן מלבו כאמר ומשבן בנכין היוצא: וחשב את שני ממכרו, כמה שנים היו עד היוכל כך וכך, כמה מכרתיה לך כך וכך, עתיד היית להחזירה ביוכל, כמכלת קנית מספר התבואות, כפי משבון של כל שנה, אכלת אותה שלש או ארבע, הוצא את דמיהן מן המשבון וטול את השאר, והוה והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנה ללוקס, לשון רש"י ז"ל, ורשב"ם ז"ל פי' והשיב את העודף, מן השנים עד היוכל שלא אכל עדיין, על שנים שאכל כבר, ודברי רש"י ז"ל מבוררין יותר, כי איך ישוב השנים העודפים, וההשנה היא הדמים, וכריך לפתר העודף בדמי המקח שנתן על דמי האכילה שאכל, ומשבון זה יסודתו על מספר שני המכר: לאיש אשר מכר לו, המוכר הזה שאל לגאל, לשון רש"י ז"ל, כל' איט עשה משבון אלא עם הקונה שמכר לו הגואל שדהו, אבל אם הקונה מכר את השדה לאחר בממון הרבה, איט נריך להשיב אלא הממון שקבל מן האיש אשר מכר לו הגואל שדהו וכן הלכה: ושב לאחותו, מכאן יש ללמוד שגאולת הקרובים איט אלא מיד הלוקח, ועכשיו שגאלו אותה היא תחת ידם, שהרי בגאולת הגואל לא אמר ושב לאחותו, ועם ושב לאחותו לדעתי מלמדט הענין כלו, שאעפ"י שהיא ענינו מנא כד גאולתו וגאל שדהו, אין לו רשות לגאל מיד לוקח זה, ולמכרה לאחר, אלא ושב לאחותו נריך שישוב לאחותו, שלא נתנה לו תורה רשות לבטל המקח

תרגום אשכנזי

בהר כה

לו והיה ממכרו ביד הקנה
אתו עד שנת היובל ויצא ביה
ושב לאחוזתו: ^{תמישי שלישי} כט ואיש
קרימבר בית מושב עיר חומה

וא בלייבט דאז פערקויפטע
לאנד אין דען האנדען דען
קויפערן, ביז צום יובליאהר:
אים יובליאהר אכער ווירד ען
ווידער פרייא, אונד ער גע
לאנגט ווידער צו זיינעם
אייגענטהומע: (כט) ווען
יעטאנד איין וואנהוין אין

איינער אומטווארטען שטארט פערקויפט, זא

תרגום אונקלוס

רש"י

ליה ויהוון זכינותי ביד דיובן יתיה
עד שתא דיובלא ויפוק ביובלא
ויתוב לאחסנתיה: (כט) ונקבר ארי
יובן בית מותב קרתא טקפא שוה
ויהי

לחלאין: עד שנת היובל שלא יכנס לתוך
אותה שנה כלום שהיובל משמע בתחילתו:
(כט) בית מושב עיר חומה בית בתוך עיר
המוקפת חומה מיומת יהושע בן נון: והיתה
גאולתו לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה
משתי שנים ואילך כל זמן שירצה ובתוך שתי
שנים הראשונים אינו יכול לגאלה הונרך
לפרש

באור

המוקף הראשון, אלא כדי שישוב לאחוזתו, לא לחזור ולמוכרה להרויח בכסף מקנתי, ולכד
הקרוב גואל אעפ"י שאין המוכר שם לאחוזתו מוטעם שאמרתי (פסוק כ"ה), ועל כן אמר אס
אין לאיש גואל, שוב לא תכלה האחוזה מיד לטקח זה ליד לטקח שני, אלא אפי' השיגה יד המוכר
וגאל את אחוזתו, ושב לאחוזתו, צריך שישוב לאחוזתו לא שימוכרה לאחר: (כח) רי השיב
לו, מה שצריך להשיב לו: ממכרו, תבואות השדה שמכר לו: ביד, ברשות: ויצא,
המוכר מיד הקונה בבוא היובל: ושב, המוכר לאחוזתו, ורבותינו דרשו וקרא זה בת"כ,
ואיני צריך לפשוט המקרא: (כט) בית מושב, סמוך, כלומר בית דירה, ויולי קבלת רבותיט
(פסוק ל') היינו אומרים שגא להוציא בית תבן וכיוצא, והס' ז"ל אמרו שכשהתיטיב זה הית' עיר
חומה, לא שהקטנה זמנה אחרי שיטבו בבתיהן, ולעדת מזה שצריכה להיות מוקפת חומה
מיומת יהושע בן נון: עיר חומה, של עיר חומה: והיתה גאולתו, לפי שכלל למעלה הגאולות
כלם במאמר ובכל ארץ אחוזתכם גאלה תתנו לארץ, ובכלל גאלה באתו ביובל, ונאמרו בתוך
זמנו אס בגאל ע"י קרוב או ע"י המוכר עצמו, אמר על בית עיר חומה שתהיה גאולתו עד תום
שנת מוכרו, וכתב רש"י ז"ל לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירצה,
ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה, הונרך לפרש בזה שהוא חלוף, שאס רצה לגאל
בשנה ראשונה גואלה, ולאחר מכהן אינו גואלה: שנת ממכרו, שנה שלימה מיום שמוכרה,
שאס מוכרה בסיון, גאלת עד סיון הבא, לא שנת עולם שתחלתה תשרי וכשמוכרה בסיון לא
תגאל אלא עד תשרי: וימים חהיה גאלתו, כגון מכ"ז בסיון זה עד כ"ז של סיון הבא, אעפ"י
שאינה שנה של שס"ה ימים שהיא שנה ממש, שתכל השמש לנקודתה, אלא שנה של קביעות
המתחור שהיא לפעמים שס"ד ימים, וזה הכלל לדעתי שכשרוצה להודיענו שיהיה החשבון ע"פ
קביעות המתחור קורא את השנה ימים, כלומר מספר ימים של שנה זו, וכן ושמרת את החקה
הזאת למועדה מימים ימימה (שמות י"ג י'), לפי שתולה אותה בע"ז לחדש הראשון, ובמועד
האביב, ואנו צריכין להשוות השנים כפי שניהן, וע"י כך שנה אחת משונה מחברתה, ואינן
שוות להיות כל אחת משס"ה ימים, אמר מימים ימימה, ורש"י ז"ל פי' ימים תהי' גאולתו,
ימי שנה שלימה קרויים ימים, וכן תשג הנערה אתנו ועיסלח כוון רביט רק להודיענו שגלת
ימים נופל על כל ימי השנה, ומדברמ

והיתה גאלתו עדתם שנת
 ממזכרו ימים תהיה גאלתו :
 ואם לא יגאל עד מלאת רו'
 שנה תמימה וקם הבית אשר
 בעיר אשר לא חמה לצמיתת
 לקנה אתו דרתיו לא יצא
 לו קרי ביכל

וא דויארט דאז ווידעראיין
 לאונגורעכט דאז גאנצע
 יאהר נאך דעם פערקויף :
 איין פאלליגען יאהר זאל
 עז ווידער איינגעלאזט ווערן
 קאנגען : (ל) ווירד עז אבער
 איינגערהאלב אייגען פאלליגן
 יאהר ניכט איינגעלאזט : זא
 בלייבט דאז הויז אין דער
 אוממויארטען שטאדט דעם
 קויפער פיר וויגע נאכקאסטן,
 אויף

תרגום אונקלוס

רש"י

ויחי פורקניה עד משלם ליה שמת
 דובינהו עידן בעדו יחי פורקניה :
 (ב) ואם לא יתפרק עד משלם ליה
 שמת שקטמת ויקום ביתא די בקרתא
 די ליה שוקא לתרושין דרובו יתיה
 לרובו לא יפוק ביובלא

לפרש בזה שהוא חלוק שאם רצה לגאול
 בשנה ראשונה גאלה ולאחר מכאן אינו גאלה :
 והיתה גאלתו של בית ימימי ימי שנה שלים
 קרויים ימים וכן תשב הנערה אתנו ימים :
 (ל) וקם הבית לצמיתות יצא מכחו של
 מוכר ועמד בכחו של קונה : (אשר לא קומה
 לו קריין אמרו רשמינו ז"ל אף על פי שאין לו
 עכשו הוהיל והיתה לו קודם לכן ועיר
 פקנה היא והוכרך לכתוב לה מתוך שזריך
 לכתוב

באור

ומדברנו נפש הדבר : (ל) ואם לא יגאל, לא פרשה תורה על ידי מי, ומדרך הסברה
 סמכה על המפורש בשדה, שהגאולה ע"י קרובים, או ע"י עבדו : לו, שב על מזכרו : שנה
 תמימה, הוסיף תמימה בעבור שנה מעוברת, שהיית אומר ימים תהיה גאולתו מרבה ימי
 שנה, אעפ"י שאינן שם"ה ימים שתקרא שנת מזכרו, אבל שנה מעוברת שמייה שדפים על שם"ה
 ימים, כיון שמשו ימי שנה גמורה של שם"ה ימים לא תגא עוד, לכך נאמר תמימה שלא תחסר
 עם אחד משנת המכירה מחדש לחדש, ואם השנה מעוברת נתעברה למוכר, וכל הפשט הזה
 כהלכה, שכן שט בת"כ עד תום שנת מזכרו, לא שנה למנין עולם, תמימה חכמים אומרי
 שנה תמימה י"ב חדש מיום ליום, לפיכך אם נתעברה השנה נתעברה לו, ורבי שאמר שנה
 תמימה שם"ה ימים כמנין ימות החמה, מפרש ימים תהיה גאולתו, שאינו יכול לגאלה עד
 אחר שני ימי' למכירה : וקם הבית, אין לי לא בית, ומניין לרבות בתי בדים (שכותשין ב' הזתים)
 בדות שיחין ומערות, והערכתאות והעובדות, ת"ל אשר בעיר, כלומר כל מה
 שמוכר בעיר חושה זה דיט, וכאמר בית מושב, שאפילו בית הקצוב והאבוב לאדם, אינו נגא
 ללא תוך שנתו ואינו יוצא ביובל, וכל שכן האחרים שהן למטה מוטו : לא חמה, קרי וכתוב
 לו, ודרשו רבותינו אעפ"י שאין לו עכשו, והיה לו לפניו מוכן : לצמיחה, לחלושין :
 לקנה אתו לדרתיו, אם מת הקונה הוא לכבו אחריו, ולפי הפשט לפי שנאמרו שתי גאולות
 נדרשה, האחת גאולה בתוך שני מוכר, והשנייה גאולה ביובל, ועל כל אחת אפשר לומר
 למיתות, לכן פירש שהיא צמיתות גמורה, שתי הגאולות אינן טהורין בו, על גאולת שנים
 אחד לקנה אותו לדורותיו, שאם קנהו על מ"ח שנה לא יגאל לא מידו ולא מיד בנו, ועל גאולת
 יובל אמר לא יצא ביובל, אבל רבותינו ז"ל דרשו על לא יצא ביובל, שאלמד גס על שנת מזכרו,
 דמין אינה מוכרה לצמיתות, ואם יפגע היובל בשנה זו לא יצא, וזהו שפי' רש"י ז"ל אשר רב

בִּיבֹל לֹא וּבְתֵי הַחֲצָרִים אֲשֶׁר
אֵין־לָהֶם חֲמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה
הָאָרֶץ יִחְשַׁב גְּאֻלָּה תְּהִי־לָו
וּבִבֹל

אויף עוויג : אונד ווירד אים
יובל יאהר ניכט פרייט :
(לא) הייזער אויף דארפערן ,
דיא מיט קיינע טויאד אום
געבען זינד , ווערדן צואקער
שטיקען גערעכנעט : עו
פינדעט ווירעראיינרל אונג שטאטט ,

אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

בִּיבֹבְלָא : (לא) וּבְתֵי פְצִיחָא דִּילִית
דְּהוֹן שׁוּר מְקַף קְחוֹר קְחוֹר עַה
חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשְׁבוּן פּוֹרְקָנָא יִתְחַ
לְהוֹן וּבִיבֹבְלָא

לכתוב לא בפנים תקנו לו במסורת זה נוסף
על זה) לא יבא ביובל . אמר רב ספרא אם
פגע בויובל בתוך שנתו לא יבא : (לא) ובתי
הצרי . כתרגומו פתחין עיירות פתוחות
מאין חומה ויש הרבה בספר יהושע הערים
וחצריהם . בחצריה' ובטירותם : על שדה
הארץ יחשב . הרי הן כשדות הנגאלים עד
היובל ויובל ביובל לבעלים אם לא גאלו :

גאלה תהיה לו . עיד אם ירנה ובוה יפה כמ
מכא

באור

ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יבא : וקם, כמו וקם השדה והמערה אשר בו לאברהם
(בראשית כ"ג כ'), וכן כאן, וענינו בלועז (עם זאל שטעהן בלייבן), שנתך שנתו אולי לא
יקום הקנין, ורש"י ז"ל פי' יבא מכחו של מוכר ועומד בכחו של קונה, והכוונה אחת :
(לא) ובתי החצרים, לדעתי העירות שאין חומה להם סביב, נקראים חצרים, לפי שפתוחין
ונכנסין ויוצאין בהם בלי מונע, כמו חצר הבית שהוא פתוח ליכנס ולצאת, ואין כן הבית שיש
לו ארבע חומות ופתחים לנעול ולפתוח, וכן תרגמו אונקלוס פתחין, ופי' רש"י ז"ל עיירות
פתוחות מאין חומה, ויש הרבה בס' יהושע הערים וחצריהם, בחצריהם ובטירותם, והודיע
הכתוב שהבתים הבנויין בחצרים, אשר אין להם חומה סביב, על שדה הארץ יחשב, דינם
כדין שדה אחרה, וגזרת הכתוב הוא, אין לו טעם נדעת האדם, כי החצרים גם הם עמי
מושב כמו ערי חומה, ויש פרוש רבות יפות וגדולות מערי מנצח חומה דלתים ובריש, ואעפ"כ
דין נתיבן כשדה הארץ, על כן באמר יחשב כנפעל, לפי שהוא נגד מחשבות לבב האדם,
והכלל הזה יסדני למעלה בפ' דם יחשב לאיש ההוא (פרשה י"ז ד'), שאעפ"י שהמחשבה היא
בבחינת האדם, וחשב כל אחד כפי סברתו, מ"מ יתכן הנפעל, אם לפי רצון האדם יחשב
כן, והשם היודע האמת יבחרו לפסוק, וכן הכדון בכתוב זה, וכן ונחשב לבס תרומתכם
(במדבר י"ח כ"ז), וכיוצא בהן, ורמב"ן ז"ל לא אמר כן, ותוכן דבריו שנית עיר חומה,
אחרי שנת ממכרו, שיטב המוכר שנה תמימה בבית אחר, מתיאש מן הראשון, ולא תמנע
מחיותו אם יחלט, אבל בתי החצרים פשוין לשמירת השדות, ולהיותם מושב לעובדי השדות,
על כן דינם כשדה הארץ, ואין טעם זה הגון כפי פרושו במלת חצרים, ועוד מה טעם לשור
גדולה שוקפת חומה אחרי עת יהושע בן נון, שמדין בדין חצרים, [א"ה, אעפ"כ נראה כדברי
הרמב"ן ז"ל שהם נאותי' לפשוט' הכתו', שהפרדות הבנויות על פני השדה למושב האכרי' ועובדי
האדמה, נקראות חצרות (דארף שאפטן), לפי שאין שם אף בתים וחצרות לא שוקי' ורסות
ושערים, כמו בערים הבנויות חומה ובריש, ובתי החצרות הם כמו חלק מן השדות, לפי שהן
בנויות לנרבן, והו' לאן על שדה הארץ יחשב, ולא אמר כשדה הארץ יחשב, כמו שאמר
ונחשב לבס תרומתכם כדון (שם שם), לפי שאין הכוונה על ההסתוות שבין הבתים ההם
לשדות, כי אם שהבתים נחשבות עם השדות לפי שהן חלק משדי הארץ, ולכך דינם כדין
השדות, ואולם כדי שלא ישתנה דין הגאולה בכל עת, אמרו חז"ל שאין סומכין לא על חומה
שניקפת בעת שנכנסו לארץ, אם בניאה ראשונה בימי יהושע, ש בניאה שניה בימי עזרא,
וכן

וּבִיבְל יֵצֵא: לֵב וְעַרְי הַלְלוּם בְּתֵי
עַרְי אַחֲזַתְם גְּאֻלַּת עוֹלָם תְּהִיָּה
לְלוּם: לֵב וְאֲשֶׁר יִגְאֹל מִן הַלְלוּם
וְיֵצֵא מִמְּכַר־בֵּית וְעִיר אַחֲזַתוּ
בִיבְל

אונד אים יוכל ווירד דאן
פֿערקויפֿטע פֿרייא : (לג) וואָן
דיא שטאָרטע דער לויס כעֿי
טריפֿט, נעמליך דיא הייזער
אין איהרען אייגענטהומ
שטאָרטען : זאָ וואָללען דיא
לויס איין עוויגען איינלאָונג
רעכט דראַכען : (לג) ווען
עמאָנד פֿאָן דען לויס זעלכזט עטוואָן איינלאָזט, זאָ ווירד דאָן פֿערקויפֿטע הויז, אונד
דיא אייגענטומשטאָרט
אים

תרגום אונקלוס

רש"י

וביבלא יפקון : (לג) וקרני ליואי
בתי קרני אחסנתהון פורקן עקם תהי
ליואי : (לג) ודי יפרוק טן ליואי
ויפקון וביני ביתא וקרני אחסנתהון
ביובלא

מכא שדות שהשדות אין גאולות עד שתי שנים :
וביבבל יבא . נכנס : (לב) וערי הלויס
ארבעים ושמונה עיר שנתנו להם : גאולת
עולם . גואל מיד אפילו לפני שתי שנים אם
מכרו שדה משדותיהם הכתובות להם באלפים
אמה סביבות הערים או אם מכרו בית בעיר
חומה גואלי לעולם ואינו קלט לסוף שנה :
ואשר

באור

וכן נביאה שלישיית במוות הגאולה לעתיד כ"ב] : גאלה חהיה לו, כשדה הארץ שגאל מיד
הלוקח בשני ממכרו עד היובל, כן תהיה גאלת בתי חכרים, לא כבית עיר חומה שאינו גאל
רק עד תום שנת ממכרו, ואחר כן כחלט ללוקח : וביבבל יבא, כשדה אחזה אם לא נגאל יבא
ביובל חנם, כן בתי החכרים, לא כבית עיר חומה שאין לו גאולת יובל, ומקרא זה ראיה
למה שפרשנו למעלה (פסוק ל'), ורש"י ז"ל פי' גאלה תהיה לו, מיד אם ירצה, יבזה יפה
כמו מכא שדות, שהשדות אינן נגאלות עד שתי שנים, וביובל יבא חנם, והוא מברייית דת"כ,
שאר שהזוזה דיט לשדה ידענו שנהנין בו שתי הגאולות, לכן אמרו שגא הכתוב ליסית כחן
מכא השדות, ולהשוותן לבתי ערי חומה שזמן גאולתן מתחיל מיד, אלא שאמרו אחר שנת
ל"ב יפה ששדות, וכח יפה שנתתי ערי חומה, יכול לא יבא ביובל, ת"ל וביובל יבא :
(לב) וערי הלויס, מ"ח עיר שנתנו להם, לשון רש"י ז"ל, כלומר הערי שנתנו להם על פה
ה' הם הנקראים כאן ערי הלויס, והנתיים שבהן נקראים כאן בתי ערי אחוזתם, כי הערים
הללו אחוזתם הם כמפורש לפנינו, ולכן בתיהן ועריהן דין שדה אחזה להם, אבל בתי לויס
שבערי ישראל, או שגט עיר במדבר נחלת אחז שגט אין לעיר ההיא דין ערי לויס : גאלת
עולם תהיה ללויס, כפי פשטי מקראות הללו יראה בעיני שנתן להם הקב"ה כל מיני גאולות
המפורשות למעלה בשדה אחזה ובבתי ערי חומה ובבתי החכרים ועוד יותר מהן, והכתוב הולך
ומונה הגאולות בקצרה, ואמר תקלה גאלת עולם תהיה ללויס, לא כבתי ערי חומה שאינן
נגאלין רק עד תום שנת ממכרם, ואלה נגאלין לעולם עד היום, וכן לא כשדה אחזה שאינו
נגאל בשתי שנים הראשונים, ואלה נגאלין מיד, וכן שנו בת"כ : (לג) ואשר יגאל מן הלויס,
ואף גם זאת כל הרובה ליגאל מן הלויס יבוא ויגאל, לא כשדה אחזה שאינה נגאלת אלא ביובל
הקרוב אליו או השיגה ידו ואלה, ואלה נגאלין מכל משפת הלי, כל הרובה יבוא ויגאל,
ושער הכתוב וכן אשר יגאל מן הלויס יגאלנה, מי שירצה יגאל, וגם ביובל לו טיהג דין זה,
ולא תאמר לא נאמרו דברים אלו אלא בנן לו שמכר ביתו לויגאל, אלא יוסקע מיד הלויס,
אבל אם חקד מן הלויס יגאל הבית איד הישראל, לא תנא מידו, אלא יושלט כשאר בתי ערי

בִּיבֹל כִּי בָתִּי עָרֵי הַלְלוּם הוּא
אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לִד וְשָׂרָה מִגֵּרָשׁ עָרִיהֶם לֹא
יִמָּכַר כִּי־אֲחֻזָּתָ עוֹלָם הוּא

איים יוכל ווידער פֿרווא: דען
דוא הייזער אין דען שטאָרטן
דער לויס ויגד איהר אייגעני
טהום אונטער דען קינדערן
ישראל'ז: (לד) איין פֿעלד
דאז אין דער נאָהע אן איהרן
שטאָרטען ליגט, זאָלל גאָר
ניכט פֿערקויפֿט ווערדען

קאָנגען: זאָנדערן איהר עוויגען
להם אייגענטהום

תרגום אונקלוס

ר ש י

בִּיזְבֹלָא אַרְבֵּי בְתֵי קְרָנֵי לִינְאֵי הוּא
אֲחֻזָּתָהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וְתִקַּל
רַחַק קְרוּיָהוֹן לֹא יוֹדְבוּן אַרְבֵּי אֲחֻזָּתָם
עֲלֵם הוּא

(לג) ואשר יגאל מן הלוי: ואם יקנה בית או
עיר מהם ויגאל ביוכל אותו ממכר של בית או
של עיר וישוב ללוי שמכרו ולא יהיה חלוט
כשאר בתי ערי חומה של ישראל וגאולה זו לשון
מוכירה: ד"א לפי שגא' גאולת עול' תהי' ללוי
יכול לא דבר הכתיב אלא בלוקח ישראל שקנה
בית בערי הלויים אבל לוי שקנה מלוי יהיה

חלוט ת"ל ואשר יגאל מן הלויים אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם: ויגאל ממכר בית: הרי
זו מנהג אחרת ואם לא גאלה ויגאלה ביוכל ואיט נחלט לסוף שנה כבית של ישראל: כי
בתי ערי הלויים היא אחוזתם: לא היה להם נחלת שדות וכרמים אלא ערים לשנת
ומגדשיהם לפיכך הם להם במקום שדות ויש להם גאולה כשדות כדי שלא תופקע נחלתם
מהם: (לד) ושדה מגרש עריהם לא ימכר: עכר גזנר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא
גאלה

באור

חומה, לפי שנאמר ביד לוי, אלא גם אם יגאל אחד מן הלויים, ולא יגאלה הלוי המוכר מידו,
ויגאל ממכר בית, לא כבתי ערי חומה שאינן יונאין ביוכל, לא אם לא נגאל הכית, מיד הישרא
או מיד הלוי, ויגאל ממכר בית הלוי מיד הקונה ביוכל, וכן עיר אחוזתו, אם נמכרה ולא נגאלה
מן הלויים, או שמכרו רחוב באחת מעריהם לתשמיש הקונה ולא נגאל, תגא גם היא מיד הקונה
ביוכל כשדה אחוזה, והו פשט המקרא הסתם הזה לפי דעתי, ורשב"ם ז"ל אמר ואשר יגאל
מן הלויים, שירצה לגאול, ואין לו בנה לגאול, ויגאל ממכר בית וגו', כלומר תשוב לו כנסת
ביוכל, ולפרשו הוא כדרך ואם לא מנאה ידו וגו' ויגאל ביוכל ושב לאחוזתו, אבל הפי' זה דחוק
בלשון הכתוב, היה לו לומר ואם לא יגאל ויגאל ממכר בית: ורש"י ז"ל פי' ואשר יגאל
מן הלויים, אשר יקנה בית או עיר מהם ויגאל ביוכל אותו ממכר בית או עיר וכו', וגאולה זו לשון
מוכירה, ד"א יוכל אין זה אלא בישראל שקנה עלוי, אבל לוי שקנה עלוי יהיה חלוט, ת"ל ואשר
יגאל מן הלויים, אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם, ויגאל ממכר בית מנהג אחרת, אם לא
גאלה יגאלת ביוכל, והפי' השני שני בת"כ, ומסכים לפרשו שהכתוב מודבר בשני דברים,
ולרמזב"ן ז"ל פרושים בזה קצת מספרו, [א"ה], הנראה בכונת הכתוב, לפי שאמר למעלה
גאולת עולם תהי' ללויים, יכול שגדה הלוי הנגאלת מלוי אחר תהיה ביד הגואל לעולם, ולא
תגא ביוכל, לפי שלשון גאולת עולם סובל גם הפי' הזה, לכך אמר ואשר יגאל מן הלויים ויגאל
ממכר בית וגו', שאין הכונה בזה שאמר גאולת עולם, אלא שיכול לגאול לעולם, אבל השדה
הנגאלת תגא ביוכל: כי בתי וגו', לא היו להם נחלת שדות וכרמים, אלא ערים לשנת
ומגדשיהם, לפיכך הם להם במקום שדות, ויש להם גאולה כשדות, כדי שלא יופקעו נחלתם
מהם, מפי' רש"י ז"ל: (לד) ושדה מגרש עריהם, כמפורש בפרשת אלה מסעי: לא
ימכר

בהר כה

תרגום אשכנזי רמ

להם : ס לה וכי ימוך אחיק
ומטה ידו עמו והחזקה בו גר
ותושב

אייגענטהום בלייבן : (לה) ווען
דיין ברודער נעבען דיר אבי
קאסט , אונד ווינע דאָנר
זינקען לאָסט : זאָ זאָלל'זוט
דוא איהן אונטערשטיצען ,
דאָס אויך דער פֿרעמדע אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

להון : (לה) וארי יתמסכן אחודותמוט
גיה עקד ותתקף ביה ברך ותותב

גאלה ומכרה גזבר אינה יוצאה לכהנים ביוכל
כמו שנאמר בישראל ואם מכר את השדה לאיש
אחר לא ינאל עוד אבל בן לוי נאל לעולם :
(לה) והחזקה בו אל תכסהו שירד ויכול
ויהא

באור

ומכר , מכר גזבר , שאם הקדיש בן לוי שדהו ולא גאלה ומכרה גזבר , אינה יוצאה לכהנים
ביוכל , כמו שנאמר בישראל ואם מכר את השדה לאיש אחר לא ינאל עוד , אבל בן לוי נאל
לעולם , לשון רש"י ז"ל , וכן הוא בת"כ ואמרו או לא ימכר מכר עולם , כלומר שלא ימכר
לכמיתות , ת"ל כי אחזת עולם הוא להם , כלומר אם האזוהרה על מכר עולם , מה טורף
לומר שהיא להם אחזת עולם , וכבר אמר (פסוק ל"ג) שהיא אחזתם , ועוד יאמר סתם כי
היא אחזתם , וידענו שדין שדיהם כדין שדה אחזת ישראל , שנאמר עליהן למעלה והארץ לא
תמכר לכמיתות , ועל כרחק במכר גזבר מדבר , שכינאל בזה באחזת ישראל אינה יוצאה ביוכל
למקדיש , אלא היא כשדה החרם לכהנים , ואמר בלויים שלא ימכרנה הגזבר מטעם כי אחז'
עולם הוא להם , שתהיה אחזתם לעולם , אפילו הקדישה נאלה לעולם , ומטעם זה עננו
אין לפרש הכתוב כפשוטו ושדה מנרש עריהם לא ימכר , כשדה אחזת ישראל אפילו במספר
שני תבואות , והכתוב שאמר נאלת עולם תהיה ללויים מדבר בבתיים וערים , שאם בן מה טעם
לומר כי אחזת עולם הוא להם , ואין המכר לשדה האחזה עננו אלא לשני תבואות , אלא ערי
הלויים האמור למענה כולל גם שדה מנרש עריהם , שגם הם בכלל העיר , ודיניהן כדין הבית ,
ומה הוכרך להוסיף בשדה מנרש דין מכר גזבר לפי שנאחזת ישראל אינו יוצא ביוכל לבעל האחזה
המקדיש אותה , ובלויים כנאל לעולם , ובפרושנו זה נסתלקה תמיהת רא"מ ז"ל על דברי
הנרי"מא , והתישב פשוטו של מקרא : אחזת עולם , שלא תנאל מידם לעולם אפי' אם הקדישה ,
לא באחזת ישראל שאינה לעולם , שהרי אם הקדישה ומכרה גזבר יוצאת מתחת ידי המקדיש :
(לה) וכי ימוך , פרשתי (פסוק כ"ה) : ומטה ידו עמו , המשיל העושה והנכסים אל היד
בעלת העצמה והכח , ואבדן הנכסים להתמוטט היד , ועליו הנמשל והחזקה בו , כאדם
שנאלו מטוים וקרוב לכפיל , ומכרו מחזיק בו ומנועו מלגטול , כן הלאה כסף למטה ידו כמחזיק
בו , שאם תניסיהו לכפול יקשה עליך אחרי כן להקימו , והוא שאמרו בת"כ ומטה ידו עמו , א'
תניסיהו שירד , הא למנה זה דומה למשא שעל גבי החמור , עוידו במקומו אחד תופש בו ומעמידו ,
ככל לארץ חמשה אין מעמידים אותו : עמו , אבלך וקרוב לך , אלתה יודע מהו לו : והחזקה
בו , בו שב על אחיך לא על ידו , וכל שרש חוק בכבד הנוסף על התופס בכחו
כאילו דבר שלא ימוט : גר והושב , לפי הפשט גר מארץ נכריה והוא תושב , כמו גר ותושב
אכבי עמכם (בראשית כ"ג ד') , והוא גר שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל כבלות , או גר
מארץ נכריה שמתגורר בארץ , ואינו עובד ע"ז , ותושב מבני התושבים בארץ , ולפי ששניהן
שון , אמרו בת"כ גר זה גר נדק , ותושב גר אוכל כבלות : וחיו עמו , אס אין לו להחיות
עמו , חוקהו להחיותו , ואם כן מלת והחזקה על אחיך שלפניו ועל גר ותושב שלאחריו , ולכן
בעל הטעמים הפסיק במלת עמו , אלא את אחיך אתה מחזיק כשימך ומטה ידו , שלא יבוא
לכלל מחסור , אבל גר תושב כשהגיע למחסור אתה מנזוה להחיותו , ולדעת רבותינו שגר זה
גר

ותושב וחי עמך: לו אל-תקה
מאתו נשך ותרבית ויראת
מאלהיה וחי אחיה עמך: לו את-
בספק לא-רתתן לו בנשך
ובמרבית לא-תתן אהבך:

אונר געדולדעטע בייא דיר
לעבן מאגע: (לו) רוא זאללוט
וועדער ציגו נאך איבערשום
פאן איהם געהמען, זאנדערן
דיך פאר ריינעם גאטטע
פיהסטען: אונר ריינען
ברודער נעבען דיר לעכען
לאסען: (לו) גיב איהם דיין
געלר ניכט אויף ציגו: אונר

דיינען מונרפארראטה ניכט אויף איבערשום: איך

תרגום אונקלוס

רש"י

ותושב וחי עמך: (לו) לא תסב טיניה
חבוליא ורבייתא ותרחל טאלתה וחי
אחיה עמך: (לו) ית פסקה לא תתן
ליה בחבוליא וברבייתא לא תתן
טיקלך:

והיה קשה להקיימואלא חזקה משעת משעת
היה למה זה דומה למשא שעל החמור עושה
על החמור אחד תופס בו ומעמידו ככל לארץ
חמשה אין מעמידין אותו: גר ומושב' (גר
זה גר גדק) אף אם הוא גר או תושב ואיזהו
תושב כל שקבל עליו שלא לעבור ע"א ואוכל
נבלות: (לו) נשך ותרבית, חד שזכיהו רבנן
ולעבור עליו בשני לחוין: ויראת מאלהיה.
לפי שדעתו של אדם נושכת אחר הרבית וקשה לפרש

אנא

הימנו

באור

גר גדק כל הזכרים בפסוק שזין להחזיקם כשימוכו ומוטה ידם, וענין וחי עמך מלות עשה על
פסוק כפס, ודעת רמב"ן ז"ל בספר המצות מורה י"ח שגר הנאמר כאן על גר אוכל נבלות:
(לו) אל תקח מאתו נשך ותרבית, לפי פשוטו מקרא זה מדבר שהלווה סתם כסף או פירות,
ולא התנה עמו שיתן לו נשך או תרבית, וכשפורע הלוה ורוצה ליתן לו מרובו נשך או תרבית,
הזהיר שאל יקחהו ממנו, והכתוב בסוף מדבר שאל יתן לו כספו בנשך, שלא יתנה כך עמו,
ואם התנה עובר בלאו, אעפ"י שלא פירע לו כלום, ויש מחלוקת בין גדולי המורים בענין נשך
ורבית מאחרת בין נותן סתם, או שאמר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלך, ואם הוא רבית
קנונה שאסור מן התורה אי לא, ואם לפרושנו בפסוק זה כשנותן לו בדרך רבית אסור מן התורה
אין לסמוך על דברינו, כי לפרש פשוטו של מקרא באמי לא להורות הלכה: נשך ותרבות,
חד שזיה רבנן ולעבור עליו בשני לחוין, לשון רש"י ז"ל, אבל רמב"ן ז"ל אמר שלפי פשוטו נשך
הוא העולה מנה שיתן לו כל שנה ושנה חמשה שקלים רבית, ולפי שמבנין ועולה נקרא נשך כי
אחריתו כנחש יסך, ותרבית הוא על שנה אחת, מה אינו נשך, שלא יעלה יותר מן הסך ההוא,
אבל הוא מרבית, ובסמוך אפרש בעז"ה: ויראת מאלהיה, לפי שלא הלווה על מנת שיתן
לו רבית, אלא מטוב לבבו, יורה לענין היתר לקחת אותו בשעת תשלומים, כשיתן לו הלוה
הרבית מרובו ודעתו, ולא יירא אדם שיגבהו בשביל זה, אמר ויראת מאלהיה שפירע מעד אם
מעשה כן, ורש"י ז"ל פי' לפי שהאדם מורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו,
הונרך לומר ויראת מאלהיה, או התיבה מעותיו בכסדי להיתם לישראל רבית, הרי זה דבר
המסור לבבו של אדם ומחשבתו, לכך הונרך לומר ויראת מאלהיה: וחי אחיה עמך, לחזק
ולזהיר, ומדרשו אהדר לי רבית דלית עמך, טיה בהחזרת רבית קנונה, כענין שאמר
בגזל והשיב את הגזלה אשר גזל, ופי' רמב"ן ז"ל, ולפי פשוטו אם אתה מלווה לו בלי רבית או
וחי אחיה עמך, אבל כשיתן לך רבית חיי איון חיים, כי ירא ללוות מפני הנשך: (לו) את
בספק, פירשוהו (פסוק לו), ואולי יש הכדל בין נשך לתרבית, כשך נקרא כשמשלם מאה
ותמשה

בהר כה

לח אני יהוה אלהיכם אשר
הוצאתי אתכם מארץ מצרים
לתת לכם את ארץ כנען
להיות לכם לאלהים: ס
לט וקיימוך אחיך עמך ונמכר
לך

שזי רכיעי

תרגום אונקלוס

(ס) אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֶפְקֵית יִתְכוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִיתָא לְכוֹן יִת
אַרְעָא דְכְנַעַן לְמַחְוֵי לְכוֹן לְאַלְהָא :
(ס) וְאֶרְי יִתְמַסְכֵּן אַחִיךָ עִמָּךְ וְיִמְכֹר
לְךָ לֹא תִפְלַח בֵּיה פִּיגְמָן עִבְדִּין :
כַּאֲגִירָא

אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם
ארץ כנען בשכר שתקבלו מצותי: להוות לכם
לאלהים

באור

תרגום אשכנזי רמא

(לח) איך בין דער עויגע
אייער גאטט, דער איך אויך
דעם לאַנדע מצרים גע-
פֿיהרט: איך דאָן לאַנד כנען
אוינצוגעבען, אונד אייער
גאטט צו זיין: (לט) ווען דיין
ברודער געבען דיר פֿער-
אַרמט אונד זיך דיר פֿער-
קויפֿט: זאָ

רש"י

היינו, ומורה לעצמו היתר בשביל
מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר
ויראת מאלהיך, או התולה מעותיו
בנכרי כדי להלוותם לישראל ברבית הרי
זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו לכך
הוצרך לומר ויראת מאלהיך: (לח) אשר
הוצאתי וגו'. והבנחתי בין כבוד לשאינו כבוד
אף אני יודע ונסרע מן המלוה מעות לישראל
ברבית ואומר של נכרי הם ד"א אשר הוצאתי
מנותי אפילו הן כבדות עליכם: לתת לכם את
ארץ כנען בשכר שתקבלו מנותי: להוות לכם
לאלהים

ומאשה בעבור מאה, שנוסף מכספו ומפסידו, ותרבות אפשר בלי נשיכה, כגון שהלוהו מאה
כורים חטים על מנת שיכלס לו מאה ומאשה, והחלו החטים וקנה מאה ומאשה בפקות ממה
שהיו שווין מאה בשעת ההלוואה, וההו תרבות בלי נשך, ולכן חזק כסף כאמר נשך, ואצל
אוכל תרבות שנס זה אסור, ולפעמים יש נשך גם באוכל, והוא נשך כסף נשך אוכל, וכל שכן
הוא מתרבות, ורמב"ן ז"ל אמר לפי דרכו (בפסוק ל"ו) שהמנהג להלוות את הכסף בנשך, בכל
שנה יתן כך, והאוכל ילוצו עד הקציר, ואז יפרענו מנרנו בתוספת קצוב, אצל בגמרא (ב"מ
דף ס"ב ע"ב) הוכיחו שנסך ותרבות אחד הוא: (לח) אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי וגו',
פי' ראש"ע ז"ל שאמר כן בעבור גר ותושב וחי עמך, כי אני ה' הוצאתי אתכם מא"מ שהייתם
שם גרים ונתתי לכם אחזה, אצל רבותינו ז"ל אמרו בת"כ על תנאי זה הוצאתי אתכם מא"מ
שתקבלו את מצות ריבית, שכל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות
ריבית כאילו כופר ביציאת מצרים, וטעם דבריהם שמת מצות ריבית דעת האדם תתירטו, שמעתי
בטלות והלוא מתעסק ומרויח בהן, ולמה לא יהיה יתרון גם למלוה, אלא שהוא חוק מחוקי
התורה הנעלם משקול דעת האדם, שנצטוו בהן ישראל שהוציא השם אותם מא"מ באותיות
ובמופתים, ועל כן כריבין לקבל חקי אלהים כמו שפרשנו (פרשה י"ט ל"ו), ולכן המודה במצות
ריבית שהוא ישרה מודה ביציאת מצרים, שהשם עושה אותות ומופתים, ועל כן יצוה על חקי
קדש, והכופר במצות ריבית כאילו כופר ביציאת מצרים: לחת לכם את ארץ
כנען. אשר בחר לשנתו מכל הארצות: להיות לכם לאלהים, לתת
מקדשו בתוככם ולהשכין ביניכם שכינתו, ואין זה רק בארץ כנען אשר בחר בה אלהים, מקום
המקדש והנבואה והאותות והמופתים, שאני טודע לכם על ידיהן לאלהים אלהי ישראל, שחתם
בבדלין לי מכל האומות, ואין כן בשאתם גולים ממנה, שאין חונן ואין אות ומופת בארץ העמי',
ונדמה כאילו אני אלהיכם, שהרי אין יתרון שלכם על העמים נראה שם, ולכן נותתי לכם
המצות התלויות בארץ כנען אמתה וזבל, ודאחו לכם לקיימום שלא תגלו מן הארץ, וכן בפרש
השילח

לך לא תעבד בו עבדת עבד :
 כשכיר כתושב יהיה עמך :
 עד שנת היובל יעבד עמך :
 ויצא מעמך הוא ובניו עמו
 ושכ

וא זאללוטו איהן ניכט , וויא
 איינען לייבאיינגען ארבייטען
 לאסען : (י) וויא איין טאג
 לאהנער , איין געדולרטער
 הייזלינג , מאג ער בייא דיר
 זיין : אונד ביו צום יובליאהר
 דינען : (מא) אלודען אבער
 ציהט ער מיט ווינען קינדערן
 פאן דיר וועג : קעהרט

תרגום אונקלוס

ר ש י

(ס) פאגירא כתותבא יהא עטק עד
 שתא דיובלא יפלא עטק : (מא) ויפוק
 מעטק הוא ובנזיה עמיה ויתוב
 (מא) הוא זכניו עמו . אמר ר"ש אם הוא
 כמכר

לאלהים וכל היוצא ימנה כעובד ע"א :
 (לט) עבודת עבד . עבודה של גנאי זיהא
 ניכר בה כעבד שלא וילך כליו אחריו לבית
 המרחץ ולא ינעול לו מנעליו : (מ) כשכיר
 כתושב . עבדת קרקע ומלאכ' אומנות כשאר
 שכירים התנהג בו : עד שנת היובל . אם פגע
 בו יובל לפני שש שנים יוסיאו :

באור

המילה סמך מתנת הארץ עם היות להם לאלהים שנת' ונתתי לך ולורעך אחריו וגו' את כל ארץ
 כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים , ובפרושו שם הרחבנו כזה , וזהו ששנו בת"כ למת
 לכס את ארץ כנען להיות לכם לאלהים מייכן אמרו כל בר ישראל היושב בארץ ישראל מקבל עליו
 עול מלכות שמים , וכל היוצא לחוזה לארץ כאילו עובד ע"א , וכן בדוד הוא אומר אחרים הם
 לפני ה' כי גרשוני היום מהסתחף בנחלת ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים (ש"א כ"ו י"ט)
 וכי עלתה על דעתנו שדוד המלך עובד ע"א , אלא שהיה דורש ואומר כל היושב בא"י מקבל
 עליו עול מלכות שמים , וכל היוצא לחוזה לארץ כאילו עובד ע"א : (לט) וכי יסוד וגו' ונמכר
 לך , אמרו רבותינו ז"ל שלא ימכור עצמו אלא מפני הדחק , לא ימכור עצמו להניח המועות
 בכיסו , או לקחת בו דבר : לך , בין מוכה עצמו בין מכרוהו ב"ד לא ימכר לא לך , מנחיתא
 דת"כ : לא העבד בו עבדת עבד , עבודה של גנאי זיהא ניכר בו כעבד , שלא וילך כליו
 אחריו לבית המרחץ ולא ינעול מנעליו , מפ' רש"י ז"ל , וכן הוא בת"כ , ולפי שהתורה קוראת
 אסוף , וקוראו עבד , אמרו שם אתה תכהנו בו כאת , והוא ינהג בעצמו כעבד , וזה ענין נאות
 כפי' הכתוב , וכן דרשו בו , בו אי אתה טהג כעבד , אבל עבד אתה בנן חורין עבודת עבד ,
 כלומר בן חורין אינו מוכר לעבודת רבו , והשכיר עצמו לשרת ולהוליך כלים לבית המרחץ ,
 יותר להשתמש בו , שלא הקפידה תורה אלא במכור לכל דבר מפני דוחקו שאין דעתו להתנות
 בעבודות בזויות , אבל אם נשכר מדעתו לכך , אין לכו דוי על בזויו , גם בן חורין עשה לרבו
 החכם כן מפני כבודו , ואיט בזיון לו : כשכיר כתושב יהיה עמך , אעפ"י שמכר עצמו לך
 ככסף שקבל , והרי הוא מוכר לך לכל עבודתך , ולא יפטר ממך קידם זמנו , ותוכל לכופו
 לעשות כאשר תצוה עליו , תנהג עמו כשכיר שנשכר לך לעבודה ידועה , ולפי שאין השכירות
 נושאת למת אלא לזכוי , אם תכבד עבודתך עליו יניח עבודתך וילך לו , או כתושב היושב בביתך
 והוא מאוכלי לחמך , שמדרכו לעבוד לבעל הבית , חלף טובותיו , וכן תושב הארץ מדרכו
 לעבוד לאדונו הארץ , וכשתכניד על התושב יעובד וילך לו מבייתך או מארצך , ומדרך בני האדם
 סיכרו עם שכיר ותושב בדרך כבוד ולא יכבדו עליו , כן יהיה העבד עמך : עד שנה היובל ,
 כבר נאמר למעלה שהעבדים יוצאים יובל , ואמרו רבותינו שכל ללמד חס פגע בו יובל לפני
 שש שנים היובל מוסיאו , בין מוכר עצמו בין מכרוהו ב"ד , בין נרצע קידם שש לרביעתו בין
 לאחר

בהר כה

וּשְׁבֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֹת
אִבְתּוֹ יָשׁוּב׃ מִכִּי־עָבְדִי הֵם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת
עַבְדִּי

חרגום אשכנזי רמב

קעהרט צו זיינעם געשלעכטע
צוריק, אונד געלאנגט ווידער
צום אייגענטהום זיינער
עלטערן: (מב) רען זיא זינד
מיינע קנעכטע, רא איך זיא
אויז מצרים געפֿהרט האָבע:
זיא מייסען ניכט וזיא

חרגום אונקלוס

וְיָתוּב לְזִרְעֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִסְתַּחֲתַח הַתּוֹרָה
וְיָתוּב׃ (מב) אָרִי עַבְדִּי אֲנִי רִי אֶפְקִית
וְיִתְדוֹן מֵאֶרְעָא דְמִצְרַיִם לֹא יוֹדְבִנּוּן
זכון עבדין

רשי

ממכר בניו מי מכרן אלא מכאן שרבו חייב
במוטת בניו: אל אחות אבותיו אל כבוד
אבותיו ואין לו לזל כדך: אחות חוקת:
(מב) כי עבדי הם שטרי קודם: לא
ימכרו מוכרת עבד. בהכרח כאן יש עבד
למכר

כאור

לאחר ש, ולפי פשוטו יאמר שלבד לענין זה אינו דומה לשכיר ותושב, שהוא חייב לעבוד עמך
עד היובל, שאם מכר עצמו לשנים רבות, או נרצע שעובד עד היובל, אין לו ראות לנאת מתחת
ידך עד שנת היובל, ולענין זה הוא כעבד גמור שקנית מן הגויס, ואז חייב אתה לשלחו חנם:
(מב) ויצא מעמך הוא ובניו עמו, אמר ר' שמעון חס הוא כמכר, בניו מי מכרן, אלא
מכאן שרבו חייב במוטות בניו, מפ' רש' ז"ל, ולפי פשוטו לא יאמר לו רבו אתה כמכרת לי
ואני חייב לשלחך חפשי ביובל, הכח לי בכיך שכלכלתים עד היום, ואכלכלם מכאן ואילך
שעבדוני במקומך שהרי הם לא כמכרו לי, אלא חייב לשלח אותי ואת בני עמו ביובל: ושב א
משפחתו, כאמור למעלה ואיש א משפחתו תשובו (פסוק י'), ואמרו רבותינו שהמקרא הזה
נא לרבות על מוכרוהו ב' ד שמים או שלש שנים לפני היובל שהיובל מוניאו: ואל אחות אבתיו
ישוב, לפי פשוטו חס היה לו אחוה, ומכר אותה בעניו, ואת כ העני יותר ומכר עמו,
כשינא ביובל ישוב אל משפחתו להיות חפשי כמוהם, גם אחותו היולאת מיד הקונה ביובל,
טוב עליה, שלא נאמר לפי שזלול בעצמו וכמכר לעבד אינו ראוי עיר שתהיה לו אחוה בארץ
כזר ואדון, אלא גם לאחות אבותיו הנכבדים ישוב, ובת"כ שנו למה שהחזקו משפחתו הוא
מזכיר ר' מאיר, ר' יהודה אומר למשפחתו ולאחותו הוא שז, ואינו שז לשדרה שהיה בו,
וזן נגולה, פי' כך נחלקו בגולה לעיר מקלט ושז, וזה קרוב לענין שאמרנו, שהכתוב מרבה
שזכר אל משפחתו ואל אחותו ולא יגרע ממשפחתו בעבד שנמכר לעבד, ולא נחלקו רק אס גם
לשרתו ישוב אס לא, ולכן רש' ז"ל שפי' א אחות אבותיו ואל כבוד אבותיו ואין לו לזל כדך, אחתה
חוקה, בשעת ר' מאיר היא, אלא שהוכיח מלת אחוה מפשוטו, ואפשר שגם רבותינו הכינו
הפז במקומו, וכמו שאמרנו, וראיה שדרשו כן גם למעלה (פסוק י'), ואס אין יתור נכתוב:
(מב) כי עבדי הם, וזאז הם חרעס עבדים לי, יטעם אשר הוכחתי אותם מארץ מצרים שעל
זי העובה הגדולה הזאת שעשיתי עמהם, לפדות גוי מקרב גוי באותות ומופתים, נעשו לי
עבדים, כיו שבארנו הענין הנכבד הזה בפ' רוח חן (פרשה ט"ו א'), ואיך יעבוד בהם זולתי
בדרך שעבדים בעבדים, אלא הנמכר מהם לאחר הן ע"י נכנה או מעצמו מדחק האעה,
אעפ"י שיעבוד לקונה אותו, לא יהיה בעינו כעבד להעבדו בזיון, או להחזיק בו לדורות,
כי לא ימכרו מוכרת עבד לדברים כאלה, אלא כשכיר כחוש ינהגו בו, וביובל יבא לחפשי
ואז להיות אדון, זהו פשוטו של מקרא, וזה שז בת"כ כי עבדי הם שטרי קדם עליהם
ואין, אשר הוכחתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שלא ימכרו מוכרת עבד, ואמרו עוד
דבר חסר לא ימכרו מוכרת עבד, שלא יעמידנו כשימטא ועל חן הלקח, בהכרח כאן יש עבד
למכר ולא יעמידנו על חן הלקח, כיו שפי' רש' ז"ל, כלומר המוכרה עמה תהיה בדרך
כבוד

וויא שקל אווען פערקויפט
וועררען : (מג) דווא מוסט
ניכט מיט דאָרטע איבער
איהן העררשען : אונד דיק
פֿאַר דיינעם גאַסטע פֿירכטן :
(מג) קנעכט אונד מאַגד ,
דיא פֿאַלליג דיר לייבאויגען :
קאַנט דווא פֿאַן דען פֿאַל-
קערן , דיא אום אייך הערום
וואָהנען , אויז איהנען קאַנט

עבד : מג לא תרדה בו בפרך
ויראת מאר יהיה : מג ועבדך
ואמתך אשר יהיו לך מאר
הגוים אשר סביבתיכם מהם
תקנו עבד ואמה : מה וגם מבני

התושבים

דוא קנעכט אונד מאַגד קויפֿען : (מה) אויך

ר ש י

תרגום אונקלוס

למכור ולא יעמידנו על אכף הלקח : (מג) לא
תרדה בו בפרך . מלאכ' שלא לנודך כדי
לענותו א'תאמ' לו החס לי את הכוס הזה והוא
אינו נריך עדור תחת הגסן עד שאכא שמה
תאמ' אין מכיר בדבר אס לנודך אס לאו ואומ'
אני לו שהו' לנודך הכי הדבר הזה מסוד ללבו
לכך נאמר ויראת : (מג) ועבדך ואמתך אשר
יהיו לך אס תאמר אס כן במה אשתמש בעבדי
לא תחיה כל נשמה אלא מי שמעני מאת הגוים

עבדיו : (מג) לא תפלה ביה בקשיו
ותרחל טאלקה : (מג) ועבדך ואמתך
די יהיו לך טו עמטיא די בסחרגיכו
טנהון תקנון עבדיו ואמהו : (מה) ואם
מבני

איני מושל באומות איני נוסל שהרי הזהרתני
הס יהיו לך לעבדים : אשר סביבתיכם . ולא
שנתך

באור

כבוד , ולא תדמה למכירת עבד מעמים אחרים : (מג) לא תרדה בו בפרך , כמו וירדו בדת
הים (בראשית א' כ"ו) , שטפל על הנגיפה בכח במקל וברטעה , וכן הרודים בעם העומים
במלאכה (מלכים א' ה' ל'), וכדרך שמכריחים את הנהמות , ומלת בפרך על הקושי , וכן
ת"א בקשיו המשגרת את הגוף , כמו ויעבדו מזרים את ב"י בפרך (שמות א' יג) , על דרך
שמעבדיו בעבדים כנענים , כמו שאמר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומות תחת
ידו (שם כ"א כ'), ואין כן ממשלה שהיא נטויה ולא תתכן בבהמה שאין בה דעת , לא כראש"ע
ז"ל שפי' תרדה בו כטעם ממשלה , אבל רבותינו ז"ל נת"כ שנו לא תרדה בו בפרך שלא תאמר לו
תן לי את הכוס הזה והוא אינו נריך לו וכו' עדור תחת הגסן עד שאכא , וכן פי' רש"י ז"ל מלאכה
שלא לנודך כדי לענותו , הוסיפו גם עבודות קלות כשהן שלא לנודך רק לענית הגוף ולשכח
הלב , לא שהוכיחו המקרא מפאטו : ויראת מאלהיך , אס הוא עבד כנעני ואיך ירא מומו ,
ירא מאלהיך כי יריב את ריבו , ולשטת רבותינו ז"ל שנו שמה תאמר לנודך ענמי אני עושה , הרי
הדבר מסוד ללב , ולכך נאמר בו ויראת מאלהיך : (מג) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך , לפי
שעל הישראלים אמר כי עבדי הם , שלא יהיו לך לעבדים , אומר ועבדך ואמתך אשר יהיו לך ,
כלומר אותן שיהיו עבדים לעבדך , תקנה מאת הגוים וכו' , ורש"י ז"ל פי' אס תאמר אס כן
במה אשתמש , בעבדי איני מושל , באומות איני נוסל , שהרי הזהרתני לא תחיה כל נשמה
אלא מי שמעני : מאת הגוים , פי' רש"י ז"ל הם יהיו לך לעבדים , ורא"מ ז"ל נדחק בלשון זה
כי הכתוב אומר מהם תקנו , ולדעתי כונת רש"י ז"ל שאמר הם יהיו לך לעבדים , אס ימכר
את עבדו לכס , כי לא חסרתי רק אה שגבול ארצכם , וכן מהם תקנו עבדים שיביאו מארצות
רחוקות לסחורה ומלת מהם חסר וכו' , ורא"מ ז"ל מאת הגוים אשר סביבתיכם , להוכיח מאת
אנארן שהן בכלל לא תחיה כל נשמה , וכו' שפירש"י ז"ל , לא שמתיר לקחת מן הגוים שבסביבתיכם
בניהם

הַתּוֹשְׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם
תִּקְנוּ וּמִמְשַׁפְּחָתָם אֲשֶׁר עִמָּכֶם
אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ
לְכֶם לְאָחוּזָה: 10 וְהִתְנַחֲלֶתֶם
אֲרָצִים לְבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם רְרֵשֶׁת
אָחוּזָה לְעַלְמֵם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ

אויז דען קינדערן דער געי
דולרטען, דיא זיך בייא אייך
אויפהאלטען, אויז איהנען
קאנגט איהר קויפען, אונד
אויז איהרעם געשלעכטע,
דאז בייא אייך אויז, דאס
זיג נעמליך אין אייערם
לאנדע געצייגט האבען: דיוע
קאנגען אייער אייגענטהום
ווערדען: (10) איהר קאנגט
זיג אויך אייערן קינדערן
אלו איין ערבנוט הינטערלאסען, אונד אלוף אויף עוויג אלו שקלאזען געברויבען:

ובאחיכם

אונטער

תרגום אונקלוס

רש"י

מִבְּנֵי תוֹתֵבִיא עַרְלִיא דְדִרְיוֹ עִמָּכוֹן
מִנְהוֹן תִּקְנוֹן וּמִזְרַעֵיהֶון דִּי עִמָּכוֹן
דִּי אֲתִילִידוּ בְּאֶרְעִכוֹן וְיִהוֹן לְכוֹן
לְאַחְסָנָא: (10) וְתַחְסִנוֹן יִתְהוֹן
לְבְנֵיכוֹן בְּתִרְכוֹן לִירוֹתָת אַחְסָנָא
לְעַלְמֵם בְּהוֹן תַּפְלְחוֹן וּבִאחִיכוֹן

שבתך גבול ארצכם שהרי זהם אמרתי לא
תחיה כל נשמה: (מה) וגם מבני התושבים
שנאו מסביבותיכם לישא נשים בארצכם וילדו
להם הבן הולך אחר האב ואיט בכלל לא
תחיה לא אתה מותר לקטותו כעבד: מהם
תקטו אותם תקטו: (10) והתנחלתם
אותם לבניכם החזיקו זהם לנחלה לטרך
בניכם אחריכם ולא יתכן לפרש הנחילום
לבניכם שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם
אותם

באור

צניהם ובנותיהם נחוקה לעבדים ולשפחות, אלא שמהם תקטו עבד ואמה שיביאו לארצכם
ומכרום גם, כי יש סוחרים נפש אדם כמזכר בנבואת נור בם יחזקאל: (מה) וגם מבני
התושבים הגרים עמכם, כמו שאמר לכם להשתעבד בעכו"ם אשר סביבותיכם, מותרין
אמם גם מבני התושבים, והן גרים שקבלו עליהן שלא לעבוד ע"ז, כמו גר תושב האוכל כבלות,
אעפ"י שהם גרים עמכם, אין להם דין ישראל, אלא מהם תקטו, מאותן הבנים תקטו מיד
אבותם השוכרים אותם: וממשפחתם אשר עמכם, מאותן בני התושבים שהולידו אותן
אבותיהן בארצכם מבטו הכנענים אעפ"י שגד האם מכנענים, הואיל ואבותיהם גרים תושבים
מארצות אחרות, מותרין אמם לקטות לעבדים: והיו לכם לאחזה, מלבד שיהיו עבדים
להשתעבד גם, גם לא יגאלו ולא ינאזו ביוכל, אלא דינם כאחזה שהיא שלך ואיך לאחר חלק
ג, וכמו שיפרש בכתוב הסוד: (טו) והתנחלתם אחם וגו', זה פירוש והיו לכם לאחזה,
בזה אחזה שאדם מנחיל לבניו אחריו, כן ינחילו עבדיהם לבניהם אחריהם, כי יכופו אותם
להיות להם לעבדים, והוה הרדייה, וזה ענין והתנחלתם, שהקוים ישתעבדו גם ויכניעום,
להיות גם עבדים לבניהם אחריהם, והוה שפי' רש"י ל' באמרו החזיקו בהם לנחלה לכורך
בניכם, ולא יתכן לפרש הנחילום לבניכם, שאם כן היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם,
והתנחלתם כמו והתחזקתם ויפה פי', אבל אנקלוס ז"ל תרגם ותחסון יתהון: לרשח אחזה,
שיירשום אחריו כאחזה שדה הנאה מאב לבניו: לעלם בהם תעבדו, לפי הפשט בא לומר
שאינו יוצא ביוכל, אעפ"י שאמר למעלה ואיש אל משפחתו תשבו (פסוק י'), והעבדים הללו
יש להם משפחה בארצכם כאמור בפסוק הקודם לא ישובו אליהן, אלא לעולם בהם תעבדו,
ולענין זה שיה לאחזה הקיימת לעולם, לא שדינה כאחזה שאין ראוי למכרה לנשייתו, אלא

אונטער אייערן ברודערן
 דען קינדערן ישראל'ז אבער,
 זאלן איינער איבער דען
 אנדערן ניכט מיט שטרענגע
 דעררשען: (יז) ווען איין
 פֿרעמדער אָדער געדולדטער
 ביי אַ דיר צו פֿערמאָגען
 קאָממט, דיין ברודער אָבער
 קאָממט אַב: אונד פֿערקויפֿט
 זיך אָן דען פֿרעמדען, דער בייא דיר וואָהנט,

ובאחיכם בני ישראל איש
 באחי לא יתרה בו
 בפרד: ס שביעו מן וכי תשיג
 יד גר ותושב עמך ומך אחיך
 עמו ונמכר לגר תושב עמך

א

אָדער

דער בייא דיר וואָהנט,

תרגום אונקלוס

רש"י

ובאחיכם בני ישראל גבר באחי
 לא תפלה ביה בקשיו: (יז) וארי
 תדביקו ערל ותותב עמך ויתקסבן
 אחיך עמיה ויזדבן לערל תותב עמך

א

אותם לנכים והתחלתם כמו והתחזקת'
 איש באחי' להביא נשיא בעמיו ומלך במשרתיו
 שלא לרדות בפרך: (יז) יד גר ותושב גר
 והוא תושב כתרנומו ערל תותב וכוסו מוכיח
 ונמכר לגר תושב: וכי תשיג יד גר ותושב
 עמך. מי גרם לו שיעשר דבוקו עמך: ומך
 אחיך עמו. מי גרם לו שיטך דבוקו עמו ע"י
 שלמד

באור

רשאי למוכרו למי שירצה לחלוטין, ורבותינו ז"ל בת"כ, ונעמרא דרשו עליו: ובאחיכם בני
 ישראל וגו', אין זה נגד לעולם בהם תעבדו, אלא שיהיה נגאל בשני עבדותו, ושיגב בשם
 או ביוכל, שלא היה כריך להאמר, כי מפורשין הגאולות למעלה בפרשה, וכן האזהרה אל
 תרדה גם בפרך כבר נאמר למעלה, לכן פי' רש"י ז"ל ובאחיכם וגו' איש באחי, להביא נשיא
 בעמיו, ומלך במשרתיו שלא לרדותם בפרך, והוא ענין נאה, כמו שהעבדים העבר' הנמכרים לטו,
 אין רשאי לטו לרדות גם כמו בעבדים, כן הדין טיהג בעבדי המלך ומשרתיו, אעפ"י שייצין
 לשמוע לנשיאם ולעבד למלכס, אינו רשאי להחשיבם כעבדים, ולטוף אותם לנחכות קשות,
 לרדות גם בפרך, אף יהיו בעיניו כאחים, וינהיגם לאט ולא יכביד עולו עליהם, אלא באשר'
 מותר לו לרדות, וכמו שמינינו בשלמה שלא שם גם אחד מישראל למוגב בהר וכושא סבל כי אס
 הגרים והנותר ומשפחות הכנעני, ויפה מוסב על ענין הפרשה כלה: (יז) וכי תשיג וגו',
 כמו והשיגה ידו ומנח (פסוק כ"ו), וכן זה שהשיגה ידו למנוח הון: גר ותושב עמך, גר
 מארץ נכריה שנעשה תושב בארץ, כמו שפרשט למעלה (פסוק ל"ה), וכן אמר רש"י ז"ל גר
 והוא תושב כתרנומו ערל תותב, וכוסו מוכיח ונמכר לגר תושב: עמך, טפל לך: ומך
 אחיך עמו, שיספל בערכו ויטפל לו: לעקר, פי' רש"י ז"ל שנעקר מזה המלכות רחוק
 מארתיכם לא תושב ולא גר ולא גוי ואזרח, ואיני מבין דבריו, שאם נעקר והוא רחוק מן המדינה
 איך נאמר ואם לא יגאל בחלה וינח בשנת היובל הוה ובני עמו (פסוק כ"ד), ורש"י ז"ל פירש
 משפחת גר, זה העכו"ס, כשהוא אימה לעקר זה הנמכר לע"ז עמיה להיות לה שמש, ולא לאהות
 אלא לחטוב עבדים ולשאוב מים, והוא מות"כ, וכתיב רמב"ן ז"ל שאם כן יאמר לעקר ומשפחת גר,
 וקרא ע"ז עקר, לפי שאדם חייב לשרא אחריה ולעקרה, ואנקלוס תרגם לחרמתי, והוא
 הכתוב, וזכר הכתוב הנמכר לגר התושב עמו, והנמכר לעקר משפחת הגר שהיו העכו"ס עמו,
 מבין עקר ארצוהי (דניאל ד' כ'), ואמר משפחת גר, שהגר ותושב שהשיגה ידו עמו,
 התחבר באיז שוך עמו שימכר לעקר משפחתו, ואפשר לדעתו לפרש עקר שנעקר יסודו
 עמשפחתו שהיא בארץ נכריה, ובא אל ארצנו ומשפחתו בה, ואינינו תושב היושב בקרבנו, אלא
 מעובדי

או לעקר משפחת גר: מח אחרי
 נמכר גאלה תהיה לו אחד
 מאחיו יגאלנו: מט או דדו או
 בן דדו יגאלנו או משאר בשרו
 ממשפחתו יגאלנו או השגה
 ידו ונגאל: ויחשב עסקתו
 משנת המכרו לו עד שנת
 היבל והיה כסף ממכרו

בטספר

אדרע אן זיינען דער פאן
 איינר איינלאנדרישען פאמיליע
 אכשטאמט: (מח) נאכרעם
 ער פערקויפט ווארדע ,
 פֿינדעט דאן איינלאנדרישעם
 שטאטט: איינער פאן זיינען
 ברידערן לאזט איהן ווידער
 איין: (מט) אדרע איין פאטר
 ברודער, אדרע פאטר
 ברודערזאהן, אדרע יחיד
 זאנט איין בלוט פעריוואנדער
 אויז זיינעם געשלעכטע קאן
 איהן איינלאזען: וויא אויז
 ווען ער זעלכוס צו פערמאגען
 קאטמט, זא לאזט ער זיך

ווידער איין: (נ) ער רעכנעט אלודען מיט דעם קייפער, פאן דעם יארע אן דא
 איהם פערקויפט ווארדען, ביו צום יובל: אונד דאן קויפגעלד טרילט ער נאך

תרגום אונקלוס

רשי

או לארמא טורעית גיזרא: (מח) בתר
 דודכן פרקא תהא ליה חר מאחזיה
 יפרקניה: (מט) או אחכיה או בר
 אחכיה יפרקניה או טקרב ובשריה
 טורעיתיה יפרקניה או דתדבק יריה
 ויתפרק: (נ) ויחשב עם זבניה משתא
 דאורבן ליה עד שתא דיובלא ויהי
 כסף זבניהו בטנין

שלמד ממשעיו: משפחת גר זה הנכרי
 כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לע"ה עמה
 להיות לה שמש ולא לחלותה לא לחטוב עבדים
 ולשאוב מים: (מח) גאלה תהיה לו. מיד אל
 תפסוהו שיטמע עד שנת היובל שהרי כל עמנו
 לא קנאו אלא לעבודו עד היובל שהרי יובל
 יבא כמו שכאמר למטה יבא בשנת היובל
 ובנכרי שתחת ידך הכתוב מדבר ואף על פי
 כן לא תבא עליו בעקיפין מפני חילול השם
 אלא כשנא ליגאל ידקדק בחסדן לפי המגיע
 בכל שנה ושנה יבכה לו הנכרי מן דמיו אם היו
 בעשרי' שנה משמכר עד היובל וקנאו בעשרי'
 שנה כמנא שקנה הנכרי עבודת שנה במנה ואם שהה זה אכלו שמש שנים ובא ליגאל יבכה לו שמש
 שנים ויתן לו העבד שמש עשר מנים חזק

באור

עבדי כ"ס, שאין אלו מביחין לו להיות תושב בערתי, וכל זמן שהוא בארצנו כמנע מעבודה,
 הוה משפחת גר, שנעקר משפחת גר ובכריה לכו, וכמוכר אליו עבדו לשהתו: (מח) אחרי
 נמכר גאלה תהיה לו, מיד אל תפסוהו שיטמע עד שנת היובל, שהרי כל עמנו לא קנאו אלא
 לעבדו עד היובל, שהרי יובל יבא, כמו שכאמר למטה יבא בשנת היובל, לשון רש"י ז"ל,
 והא עמית עשה לכל ישראל שגאל אותו ואח"כ ניה בקרובים שהם קודמים ושעם האמה ברור
 ולא ישמע וילמד ממשעיהם, כי בשאר הנמכרים הגאלה בקרובים ראשית, לשון הרמב"ן
 ז"ל: אחר מאחיו יגאלנו, אהד המיוחד שנהם, מכאן שאחיו מאכזו קידם לאחיו מאמו
 ט"כ: (מט) או דדו, זה אחי אביו, בן דודו, זה בן אחי אביו, או משאר בשרו ממשפחתו
 שלמד שהקרוב קודם, או השיגה ידו, יד עשנו, וכנאל ביד כל אדם, בת"כ חה כדברי רמב"ן
 ז"ל שכל אהד משרא חייב לגאל אותו, לא שהקרובים קודמים, וכאמר יגאלנו שלשה פעמים
 לרבות

נאך אנצאהרל דער יאהרע
איין, אלו ווען ער אלו איין
טאגעל אהנער זא לאנגע
דאטטע בייה איהם ויין
זאללען : (כא) זינד נון נאך
פילע יאהרע ביו דאהין : זא
מוס ער אין עבען דעם פער-
האלטניסע פאן זיינעם קויף-
בעלדע, אלו איין לאועגעלר
צוריק געבען : (כב) זינד אבער
נור וועניג יאהרע נאך איבריג
ביו צום יוכל, זא ווירד עו
אין רעכנונג געבראכט : נאך

במספר שנים כימי שכיר יהיה
עמו : נא אס-עוד רבות בשנים
לפיהן ישיב גאלתו מכסף
מקנתו : כג ואס-מעט נשאר
בשנים עד-שנת היכל וחשב-
לו כפי שניו ישיב את-גאלתו :
כג כשכיר שנה בשנה יהיה

דען יאהרען, גיכט ער איהם לאועגעלר : (כג) וויא איין דינוטכאטע, דען מאן
אויף יאהרע מיהטעס, זאלל

ר ש י

תרגום אונקלוס

חיה והיה כסף ממכרו במספר שנים :
(ג) כימי שכיר יהיה עמו * משכן המגיע לכל
שנה ושנה יחשב כאלו נשכר עמו כל שנה
במנה ויכסה לו : (נא) אס עוד רבות בשנים *
עד היובל : לפיהן * הכל כמו שפרשתי :
לכ
בטנין שניא קיזמי אגרא יהי עטיה :
(כא) אס עוד סניאות בשניא לפיטחון
יתיב פורקניה טכסא זכינוהי : (כג) ואס
זעיר אשתאר בשניא עד שתא
דיזבלא ויחשב ליה כפום שנוהי
פאגיר שתא בשתא יהי : (כג) עטיה

כ א ו ר

כ א ו ר

לרבות את כל הגאולות שיהי כסדר הזה, כגון שדה אחזה ובתי חצרים הנגאלים בקרובים,
שיגאלו כסדר האמור פה, ויגאלנו השלישי פרט לאחר שהוא הנמכר לישראל מברויית דת"כ :
(ג) וחשב, פרשטוהו (פסוק כ"ז) : קנהו, ואיט ממשב עם היורשים, שקונה עמו נמיחת
האדון : עד שנה היכל, ביובל יזכא, אבל איט יזכא כשש : והיח כסף ממכרו במספר
שנים, יחשב כסף ממכרו שנתן לו בתוך מספר שנים שהן משנת המכר עד היובל, ע"ד משל
אס היה עשרים שנה ממכר עד היובל, וקנאו בעשרים מנה, מגיע לכל שנה מנה, ואס שהה
אזלו חמש שנים, מנכה לו חמשה מנים, ומחזיר לו ט"ו מנים, ורבו לא יוכל לומר לא קניתך
לשנים, אא שתעבוד אצלי עד היובל, ואיט רנית להעבד לי על ה' שנים לא הייתי קונה אותך,
שעד הנה נטפלתי עמך ללמדך סדר עבודתך, להנות מורך בשנים הנאות, ואין ה' מנים מעשים
לה' שנים ראשונים, אלא כימי שכיר יהיה עמו, לא כעבד הנמכר לישראל שצריך לעבוד מספר
שנים, רק כימי שכיר לשנה : (נא) אס עוד רבות בשנים, עד היובל, כגון זה שאמרנו
שעבד ה' שנים, ועוד ט"ו שנים עד היובל : לפיהן, כפי מספר המגיע לכל שנה : ושיב,
לאדוניו כסף גאולתו, האיש הגואל אותו : מכסף מקנתו, מסכום הכסף שנתן לו כאשר
קנהו, וכמו שפרשנו : (נב) וחשב לו, הגואל לשלם לו השנים המעשים הנותרים, ואל
יאמר עבדת בו ט"ו שנים עודני נחור, ועתה הוקין וכמה יחשבו מעט מן השנים הנותרים מה
יוכל לעבוד בהן, אלא ישלם לו וישיב את גאולתו, את כסף גאולתו : (נג) כשכיר שנה
בשנה יהיה עמו, אעפ"י שנמכר לו על שנים רבים, לא יחשב אלא כשכיר משנה לשנה * שנה

בהר כה

תרגום אשכנזי רמה

עָמּוּ לֹא יִרְדּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ :
נָה וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וַיֵּצֵא
בְּשֵׁנַת הַיּוֹבֵל הוּא וּבְנָיו עָמּוּ :
נָה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים
עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם
מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה

ואלל ער אנגעזעהן ווערדען :
דוא מוסט ניכט צוגעבען ,
דאס ער איהן פֿאר דייענען
אויגען מיט שטרענגע בעי
העררשע : (כה) ווירד ער
אויף קיינע פֿאן דיוען ארטען
אויגעל אָזט : זא געהט ער
אים יובריאהר אויו דעם
דינוט, ער אונד זיינע קינדער
מיט איהם : (כה) דען דיא
קינדער ישראל'ו זינד מיר

אלהיכם
ליובאייגען , מיינע לייבאייגע זינד זיא , דא איך זיא אויו מצרים געפֿיהרט האָבען,
איך בין דער עוויגע

תרגום אונקלוס

רש"י

עמיה לא יפלה ביה בקשיו לעינה :
(נה) ואם לא יתפרק באליו ויפוק
בשתא דיובלא הוא וקנתי עמיה :
(נח) ארי דילי בני ישראל עבדין
עבדי אנון דאפיקת יתהון מארעא
דמצרים אָנא יי אלהכון

(נג) לא ירדנו בפרך לעיניך כלומר ואתה
רוחה : (נד) (הוא ובניו עמו הנכרי חייב
במוטות בניו) : ואם לא יגאל באלה הוא
נגאל ואין נגאל בשם : (נה) כי לי בני ישראל
עבדים - שטרי קודם : אני ה' אלהיכם
כל המשעבדן מלמטה כאילו משעבדן
מלמעלה

באור

גם סוף עבודתו, וכן זה : לא ירדנו בפרך לעיניך, גם טרם יגאל, לא תניח את העב"ס
שירדנו בפרך לעיניך, אלא כשכיר וכתושב יהיה עמו, וכדרך שנאמר בנמוכר לישראל, ושם
בארטוהו (פסוק מ') : לעיניך, אמרו נת"כ יוכל יכנס בביתו לידע מה הוא עשה לו ת"ל
לעיניך, אין אתה מנחה אלא לעיניך, ופי' בפרך מבוחר למעלה (פסוק מ"ג) : (נד) ואם
לא יגאל באלה, הדרכים האמורים למעלה על ידי קרוביו או על ידי עצמו, וכעוב בעבודתו
ואין מושיע, לא לעולם יעבוד כעבד כנעני, אלא שעל כל פנים יוצא בשנת היובל, ויב"ע
פי' באלה על השנים כי אמר ואין לא יתפרק באליו שניא, כלומר באותן מספר השנים שמכר
עצמו לעבד, אם יפגע בהן היובל יצא לחירות, ורבותיו אמרו באלה הוא נגאל (כלומר באלה
הקרובים), ואינו נגאל בשם, וגם זה כפשוטו, שהרי אמר ויגאל ביובל, ולא זכר שצ"ח
בשביעית, ועוד שאם יוצא בשם, איך אמר וחשב עם קוניה משנת המכרו לו עד שנת היובל,
ואם שביעית למחירה קודמת ליובל, הרי כריך לחשב עד השביעית : הוא ובניו עמו, כרשנו
למעלה (פסוק מ"ח), ובת"כ שנו אמר ר' שמעון מכיין שגול העב"ס גול וכו', שנאמר וחשב עם
קוניה, ידקדק עמו, שחא איט מדבר אלא בעב"ס שאיט תחת ירך ומה תוכל לעשות לו,
כשהוא אמר ויגאל בשנת יובל הוא ובניו עמו, הא בעב"ס שתחת ירך הכתוב מדבר, אם כן
דברה תורה בעב"ס שתחת ירך, עאכ"ו בעב"ס שאיט תחת ירך, ח"פ התעורה תורה על
גולו של עב"ס, ק"ו על גולו של ישרא : (נה) כי לי בני ישראל עבדים, כבר נאמר למעלה
(פסוק מ"ב), בנמוכר לישראל אלא יעבוד עבודת עבד, ואינא ביובל, וחזר לאמרו כאן בנמוכר
לעב"ס, לפי שמה שיגאל ע"י קרוביו או אחר או ע"י עצמו, לפי שהעב"ס עובד לו עבודת עבד,
שהרי לא הוהיר אלא לא ירדנו בפרך לעיניך, אכל על עבודה של גנאי שמיכר בה שהוא עבד
לא

אייער נאטט! כו (א) מאַטט
אייד קיינע נאטצען, ער
רוכטעט אייד קיין בילד, קיין
דענקמאָהל, אונד דולטעט
אין אייערם לאַנדע קיינען
שטיין

אלהיכם: כו א לא תעשו
לכם אילים ופסל ומצבה לא
תקימו לכם ואבן משכית לא
תתנו

רש"י

מלמעלה:

תרגום אונקלוס

אלהכון:

כו (א) לא תעבדון לכון טעון ועלם
וקפא לא תקימו לכון ואבן
סגידא לא תתנו

כו (א) לא תעשו לכם אילים • כנגד
זה הנמכר לעכו"ם שלא יאמר הואיל
ורבי מגלה עריות אף אני כמותו הואיל ורבי
ע"א אף אני כמותו הואיל ורבי מחלל שבת אף
אני כמותו לכך נאמרו מקראות הללו ואף

הפרשיות הללו נאמרו על הסדר בתחלה הזכיר על השביעית ואם חמד ממון ונחמד
על השביעית כושו למכור מטלטליו לכך סייד לה וכי תמכרו ממוכר וגו' . (מה כתיב ביה או
קנה מיד וגו' דבר הנקנה מיד ליד) לא חזר בו סוף מוכר אחותו לא חזר בו סוף מוכר את
ביתו לא חזר בו סוף ליה ברבית כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות לא חזר בו סוף
מוכר את עבדו לא חזר בו לא דיו לישראל אלא אפי' לנכרי: ואבן משכית לשון כסוי כעו
ושכתי

באור

לא הזכיר, על כן מונה שיגאל, שאך יהיה כעבד ולי בני ישראל עבדים, והמוקרא עניו
פרט למעלה (שס), ורמב"ן ז"ל כתב אעפ"י שאין הגר תושב והעקר חייבין במצות היובל,
לא יקנו את עבדי להם לעבדים: אני ה' אלהיכם, כל המשעבדן למטה כאילו משעבדן
למעלה, מפי' רש"י ז"ל:

כו (א) לא תעשו לכם אילים, מלת אילים פרשטורו (פרשה י"ט ד'), שטפל על ע"ז
ועל כל עניני הכל שאינן כפי דעת האדם, ואחשוב שגם בנזקים הזה אינו מדבר בע"ז
גמורה, שאינו ענין לכאן, ועוד כמה אזהרות יש בתורה על עשיית ע"ז ועל עבודתה, ולכן
נאמר אילים שכולל כל מיני מעשה הבליים דמיונות של עובדי עכו"ם, אעפ"י שאינן ע"ז
כגון הנזרות הדמיונות שהיו כוהגין לעשות כמו חרפים וכיוצא: ופסל, שרשו פסל, וענינו
על טורה הנפסלת מעין או מאבן, כמו פסל לך (שמות ל"ד א'), ופסלו בוני שלמה (מ"א ה'
ל"ב), וגם זה אינו לע"ז לעבדו, אלא פסל של מלך וכיוצא, כדרך שבשין הגויים בחרבותם
לזכרון ולנוי, וכן מצבה שהיא אבן אחת, כמו ויש אותה מצבה (בראשית כ"ט י"ח), וכאמרו
לא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלהיך (דברים ט"ז כ"ב), כלומר אפילו לשמים, ואם בנינו
האבות היתה אהובה, אחרי כן עשו אותה הכנענים חוק לע"ז, ונעשה שטאה להשם נ"ה,
וכן פסל גם אם נעשה לכבוד השם אסור, ע"ד משל לפסול מאבן תכנית משה רבינו עם הלחות
בידו ותכנית אהרן וקטרת בידו, לפאר בפסילים כאלה רחוקות העיירות ודרכי הרבים, כדרך
שבשין האומות בחרבותם, כל זה אסור לנו לעשות בארצנו: ואבן משכית, אסורה גם היא
למת אותה בארצנו להשתחות עליה אפילו לשמים, לפי שהיה חוק לע"ז שהיו נותנין לפניו אבן
משכית להשתחות עליה, על כן נאסרה מכל וכל [א"ה], הדר"ק בארש שכה כתב שהוא מענין
ניור, מלשון הבטה שהדבר המצוי יביט בו האדם, ויתכן שהוא האבן אשר עליו חרטו נזרות
משכות, נקראות (קיעראגליסין, בילדרשדיפט), וכדתי ענינים אלה חרטווי מצרים, והיו
הנזרות ההם לכהניהם ולחכמיהם כמו מכתב, רשמו על ידם הענינים אשר רצו להעלותם
מיתר העם, וכדי לכבדם בעיני ההמון אמרו עליהם שהן נזרות נשגבות ראוי להשתחות להן
ולעבדם, וכשתיירו מן האבנים ההם עד היום הזה, והשם אסור לנו לקיים הנזרות האלה
בארצנו, אף לנו או לזכר בלבד, והעעם כש שיוטור הדג המכא"ר, לפי שהמעשים הללו
מרגילין